

Metsän vuosi 1917

Kun Yksityismetsänhoitajayhdistys kokoontui vuosikokoukseensa Helsingin Kämp-hotelliin huhtikuussa 1919, puheenjohtaja A.R. Blumenthal aloitti avauspuheensa: ”Tvänne tunga år hafva förflutit sedan senaste årsmöte.” Vuonna 1918 ei vuosikokousta ollut voitu järjestää, ja syy on kaikkien tiedossa: sisällissota, jota perustellusti voidaan nimittää myös vapaussodaksi julmine jälkiselvittelyineen.

Myös vuosi 1917 oli ”raskas” ja samalla tapahtumarikas. Vuoden isot poliittiset tapahtumat merkitsivät Venäjän keisarivallan sortumista maaliskuun vallankumouksessa, sitä seurannutta väliaikaisten hallitusten aikaa, valtakia, bolsevikkien lokakuun vallankumousta, suurlakkoa marraskuussa sekä Suomen itsenäistymisjulistusta joulukuussa. Ne kaikki merkitsivät vanhojen yhteiskunnallisten valtarakenteiden sortumista, mutta myös sekasortoa, ryöstelyä ja raakaa väkivaltaa eli Markku Kuisman sanoin ”anarkiaa, hätää ja verenvuodatusta”.

Yksi väkivallan kokeneista oli Mommilan kartanon omistaja, liikemies Alfred Kordelin, jonka omistukseen oli samana vuonna siirtynyt Reposaaressa Höyrysaha. Hänet murhattiin samana päivänä, kun bolsevikit kaappasivat vallan Pietarissa. Surmatyö oli yksi kuohuvan ajan ensimmäisistä, muttei viimeinen.

Emme käsittele vuoden poliittisia tapahtumia suurlakkoa lukuun ottamatta juuri tämän enempää, mutta vuoden aikana tapahtui paljon muutakin. Yksi niistä koski työaikaa, jonka lyhentäminen käytössä olleesta 10-12 tunnista oli ollut työväenliikkeen vaatimuksena jo vuosisadan alusta alkaen. Maaliskuun vallankumouksen jälkeen asia tuli entistä ajankohtaisemmaksi, ja Suomen Ammattijärjestö (SAJ) esitti lakolla uhaten vaatimuksen 8 tunnin työpäivään siirtymisestä vappuun mennessä. Metalliteollisuus suostui ja paperiteollisuus seurasi heti perässä, osin jo ennenkin, sekä vähitellen muutkin. Tosin monissa yrityksissä lyhyempään työaikaan siirryttiin vasta työtaistelun jälkeen. Eduskunta vahvisti lain kahdeksan tunnin työajasta lopullisesti vasta marraskuussa.

Lakot ja muut työkonfliktit kuuluivat muutenkin vuoteen 1917. Suomessa koettiin vuoden aikana noin 500 lakkoa – mm. yksi Korkeasaaren eläintarhassa - ja sanomalehdissä oli yli 10 000 lakkoutista; eniten kirjoitettiin 14.-20. marraskuuta järjestetystä suurlakosta.

Lakkoja oli kaikilla työaloilla ja lähes kaikkialla, myös metsäsektorin töissä, etenkin uitossa; niistä kerrotaan tuonnempana. Myös maataloudessa lakkoiltiin. Syyt olivat yleensä samat kuin muissakin työtaisteluissa: työaika ja palkka. ”Aamulehti” kertoi toukokuun alussa, miten maatyöläisten lakko

oli alkanut kaikilla Lempäälän maatiloilla. Sen pelättiin aiheuttavan maitopulaa Tampereella, koska ”maito lähetetään sinne Lempäälästä ns. maitojunalla, joka lähtee Lempäälästä klo 7:10 aamulla, mutta kun työväki on nyt ”määrännyt”, että elukoita saadaan ruweta hoitamaan vasta klo 7 aamulla, ei maito siis mitenkään voi ennättää tähän junaan”.

Maatalouslakkoja laskettiin olleen noin 2 000 tilalla lähinnä eteläisessä Suomessa ja osa niistä johti väkivaltaisiin yhteenottoihin. Lakot vaikeuttivat niin kylvöjä kuin myös sadonkorjuuta, mutta tuskin siinä määrin, että ne olisivat vaikuttaneet enemmälti sadon määrään ja elintarvetilanteeseen.

Poikkeuksellisen kuivan ja lämpimän kesän vaikutus oli varmaan suurempi; myös hallaa ilmeni. - Toukokuun lopulla päätettiin yleisessä maanviljelijöiden kokouksessa perustaa Maataloustuottajain keskusliitto (MTK), josta tuli yksi vaikutusvaltaisimpia etujärjestöjä Suomessa usean vuosikymmenen ajaksi. Se opittiin kokemaan myös metsäteollisuudessa.

Lakkojen ohella ruokapula ja työttömyys lisäsivät sekasortoa ja väkivaltaa. Karjatalouteen siirtyminen oli vähentänyt Suomessa viljanviljelyä, ja niinpä ennen sotaa 60 % Suomessa käytetystä viljasta oli tuontitavaraa, pääosin Saksasta hankittua. Saksan tuonti loppui sodan puhjettua ja siitä lähtien elettiin suuresti venäläisen viljan varassa. Vuonna 1915 se vastasi puolta Suomen viljatarpeesta. Vuoden 1917 alussa Venäjän oma elintarvepula yhdessä rautateiden sekasorron kanssa vähensivät viljan tuontia ja syksyllä lopettivat sen kokonaan. Viljaa oli käytettävissä vain kolmannes aikaisemmasta. Se johti viljan säännöstelyyn, ja ”leipäkortit” otettiin käyttöön jo alkuvuodesta suurimmissa kaupungeissa ja vähitellen koko maassa.

Myös muusta kotimaisesta ruuasta oli pulaa, ja kaikki peruselintarvikkeet tulivat ”kortille”. Elintarvikkeiden niukkuus ja säännöstely johtivat kahakointiin ja ”mustaan pörssiin”, mistä seurasi hintojen nousua, rikollisuutta ja paikoin myös nälänhätä tuli osaksi arkea. ”Nälänhädän uhka Terwolassa”, otsikoi ”Kansan Tahto” vapunaattona, ja julisti syyksi ”kunnallisen wallan omaawien porwarillisten ainesten” laiminlyönnit. Samoihin aikoihin Senaatti antoi julistuksen ”Nälänhädästä pelastuminen”, joka alkoi näin: ”Wiljantuontimme Wenäjältä käy woittamattomien esteiden wuoksi päiwä päiwältä yhä waikeammaksi.” Kun normaalisti oli saatu tuontiviljaa vuoden ensimmäisen kolmanneksen aikana 118 milj. kiloa, sinä vuonna oli jääty vain 18 milj. kiloon, eikä toivoa tuonnin elpymisestä juuri ollut. Siksi vedottiin erityisesti maanviljelijöihin, mutta myös koko kansaan, niin että kaikki tekisivät voitavansa elintarpeiden, erityisesti juuri viljan tuotannon lisäämiseksi kotimaassa. Julistus päättyikin: ”Ainoastaan kaikkien kansalaisten yhteisin ponnistuksin voimme pelastua uhkaavasta nälänhädästä.”

Elintarvikelaetakunnat määrättiin perustettaviksi kaikkiin kuntiin, ja samalla viljalle ja viljatuotteille määrättiin enimmäis- eli rajahinnat. Pian muutkin peruselintarvikkeet joutuivat hintasäännöstelyn piiriin ja niiden kuljettamista rajoitettiin. Se johti tarjonnan vähenemiseen sekä hintojen nousuun. Viljan ohella kaupoissa oli puutetta mm. voista, maidosta ja lihasta, joita myös vietiin parempien hintojen houkuttelemana Pietariin ja joita myös venäläinen armeija kulutti Suomessa. Vaikka todellista nälänhätää ei esiintynyt kuin paikallisesti, puute aiheutti levottomuuksia; niinpä Turussa hyökättiin Valion varastoihin, kun epäiltiin siellä piiloteltavan voita. Myös Helsingissä tehtiin voiryöstöjä ja toreilla tapahtui monenlaista kahakointia. Tilanne vain paheni vuoden loppua kohden. ”Monet maamme kaupungit täydellisen nälänhädän partaalla”, otsikoi ”Karjala” 4. lokakuuta - melkoisesti liioitellen.

Maailmansodan syttyminen elokuussa 1914 oli tyrehdyttänyt länsiviennin lähes kokonaan. Se merkitsi, että moni teollisuuslaitos joutui supistamaan tuotantoaan tai ajan myötä lopettamaan sen kokonaan. Se tiesi tuhansia työttömiä, erityisesti sahateollisuudessa, joka oli maamme suurin teollisuus- ja vientiala. Venäjän sotatilaukset puolestaan kasvattivat metalliteollisuutta, jonka työväki lisääntyi sotavuosina yli 10 000:lla. Lisäys kohdistui erityisesti kaupungeissa oleviin työpaikkoihin; myös naisten osuus metallin työläisten joukossa kasvoi tuntuvasti.

Vuosi 1917 käänsi kehityksen. Sotatoimitukset vähenivät ja maaliskuun vallankumouksen myötä Venäjän rahoittamat laajat linnoitustyöt ympäri eteläistä Suomea loppuivat: työttömiksi jäi kymmeniä tuhansia. Laajat lakot vähensivät ansioita, eikä käyttöön otettu kahdeksan tunnin työpäiväkään lisännyt isommalti työpaikkojen määrää. Valtio ja kunnat pyrkivät järjestämään hätäaputoita, mm. halonhakkuuta ja ojien kaivamista, sen minkä rahavarat sen mahdollistivat.

Rahan arvon heikkeneminen vaikeutti tilannetta. Maaliskuun vallankumouksen jälkeen kulutustavaroiden samoin kuin tuontitavaroiden hinnat nousivat lähes päivittäin. Palkat, vaikka niitä nostettiin, jäivät kaiken aikaa entistä pahemmin jälkehen hintojen kehityksestä. Hintaindeksin mukaiset hinnat olivat vuonna 1917 Suomessa noin neljä kertaa korkeammat kuin vuonna 1914. ”Nälkä, työttömyys, hintojen holtiton nousu ja yhteiskunnallisten rakenteiden sortuminen yhdistivät Suomea ja Venäjää syksyllä 1917”, tiivistää Kuisma.

Työttömyys paheni vuoden loppua kohden. Se yhdessä elintarpeiden hintojen nousun ja ruokapulan kanssa loivat yleistä levottomuutta. Osmo Apusen mukaan ”salakauppaan, takavarikointeihin, varastojen ryöstelyyn ja hulinoimiseen ei kyetty puuttumaan, koska riittävää järjestysvaltaa ei ollut ja koska tuottajien ja kuluttajien edut menivät ristiin”. Samalla venäläissotilaiden tukemat työväen järjestyskaartit, punakaartit, sekä toisaalta valkoisten perustamat suojeluskunnat alkoivat ottaa

yhteen. Jännitys lisääntyi kaiken aikaa, kuten P.H. Norrmén kuvailee Ahlström-historiikissaan: ”Suomessa hallitsi maaliskuun vallankumouksesta 1917 saakka vieras, villiintynyt sotaväki, joka oli läheisesti liittynyt kotimaisiin hillittömiin aineksiin, ja tilanne kävi päivä päivältä yhä sietämättömämmäksi.”

Työväestön ja porvariston vastakkainasettelu syveni kesän ja syksyn aikana. Molemmat osapuolet pyrkivät haalimaan aseita mistä tahansa. Punakaartit ja venäläissotilaat syyllistyivät toimissaan laittomuuksiin ja väkivaltaisuuksiin, joita porvarillinen osapuoli oli toki omilla toimillaan vauhdittamassa. Jouni Yrjänän mukaan ”Eurajoella venäläiset sotilaat kävivät niittämässä heinää hevosilleen tai ryöstämässä rehua ladoista; Vuojoen kartanolta vietiin jopa 10 000 kiloa”. Taas ”Länsi-Savo” tiesi lokakuussa, että ”Turussa ovat sotilaat mm. viime viikon lopulla kauheasti mellastaneet, rääkänneet suomalaisia aivan henkihieveriin, harjoittaneet väkivaltaa naisille ja pitäneet kaikenlaista huonoa elämää”. Ahvenanmaalla olivat sotilaat ampuneet perunamaataan vartioineen tullivahtimestarin.

Lokakuun lopussa SAJ sosiaalidemokraattisen puolueen tukemana esitti porvarilliselle Senaatille joukon vaatimuksia, joihin annettu vastaus ei tyydyttänyt työväen edustajia. Kun vielä tuli tieto bolsevikkien vallankumouksesta Venäjällä, mainittujen osapuolten muodostama Työväen Vallankumouksellinen Keskusneuvosto julisti maahan 14. marraskuuta yleis- eli ns. suurlakon, jonka luonnetta Pirjo Ala-Kapee kuvailee näin: ”Useilla paikkakunnilla määräysvalta siirtyi työväen järjestyskaarteille. Kysymys ei ollut tavallisesta työtaistelusta, sillä lakko-ohjeiden mukaan kaarteilla oli oikeus takavarikoida elintarvikkeita, ottaa haltuunsa suojeluskuntalaisten aseita ja pidättää työväelle vihamielisiä henkilöitä.”

Viikon kestänyt suurlakko, jota voidaan pitää vapaussodan kenraaliharjoituksena, toteutui parhaiten kaupungeissa, mutta hiljensi lähes koko maan. Lakon aikana punakaartit lisäsivät järjestäytymistään, ja lakon loppuessa kaarteja oli yli 300; myös suojeluskuntia perustettiin kaiken aikaa. Osapuolilla oli lakon aikana lukuisia yhteenottoja ja niissä kuoli yli 20 henkilöä. Keskusneuvosto päätti dramaattisten vaiheiden jälkeen lopettaa lakon 18. marraskuuta; se toteutui vaihtelevasti muutaman päivän viiveellä.

Eniten suurlakko koetteli eteläistä Suomea, isoja kaupunkeja sekä teollisuuspaikkakuntia. ”Karjalan Aamulehti” aloitti selostuksensa ”punaisen viikon” tapahtumista Viipurin seudulla näin: ”Me olemme viime päivinä joutuneet näkemään warsin surullisia näytelmiä. Olemme nähneet harjotettavan sellaista sortoa, sellaista yksilön vapauden painamista, sellaista kotirauhan rikkomista, ettei moista ole tässä maassa vielä koskaan nähty, ei edes tsarinhallituksen hirmuwallan

ollessa ylimmillään.” Työväen lehdissä lakkoviikon tapahtumia kuvattiin yleensä ”hieman” toisin ja enimmäkseen voitokkaasti.

Maaseudulla oli rauhallisempaa, ja niinpä Keiteleeltä ”Savottareen” lähetetyssä kirjekortissa kerrottiin pitäjässä olleen rauhallista, mihin syynä oli se, ”että koko lakosta tiedettiin, ainakin pitäjämme syrjäkylillä, wasta jälkeen juhlien”. Myös Mikkelin läänin kaupungeissa oli ”Mikkelin Sanomien” mukaan ollut rauhallista, samoin useimmissa maalaiskunnissa. Juvalta todettiin: ”Ei mitään joukkoesiintymisiä. Sosialistitkin laimeita.” Samoin Ristiinassa: ”Mitään lakon merkkejäkään ei ollut huomattawissa”, kuten ei myöskään Anttolassa, jossa kuitenkin halkojen lastaus laivoihin oli ollut keskeytettynä. Suurimmat levottomuudet oli koettu Varkaudessa sekä sen naapuripitäjissä Kangaslammilla ja Joroisissa, joissa sosiaalidemokraattien ääniosuus oli lokakuun eduskuntavaaleissa ollut 70 %:n seutuvilla. (Vaaleissa vasemmisto menetti enemmistönsä eduskunnassa.)

Suurlakolla tähdättiin työväen vallankumoukseen. Keskusneuvosto tekikin sitä koskevan päätöksen, mutta se peruuntui, kuten Keijo Kylävaara kuvailee: ”Vallankaappauksen toimeenpanijoiksi valitut olivat alkaneet harkita tilannetta vielä uudelleen, ja yksi toisensa jälkeen perääntyi kannastaan. Ratkaisevasta äänestyksestä oli kulunut tunti, kun ammattijärjestön miehet poistuivat uuteen, keskinäiseen neuvonpitoon. Kellon lähestyessä seitsemää [15.11.] he palasivat ja ilmoittivat luopuneensa jyrkän toiminnan linjasta. Vallankumouksen hetki oli mennyt, henkisen paineen raskas taakka oli kääntänyt tapahtumien kulun. Uudessa kannanmäärittelyssä – aamu oli alkanut jo valjeta – pääsivät vallankaappauksen vastustajat voitolle äänin 13-12.”

Vallankaappauksesta äänestettiin supistetussa Keskusneuvostossa vielä seuraavana päivänä, jolloin äänet menivät tasan 8-8. Puheenjohtaja Kullervo Mannerin ääni ratkaisi voiton parlamentaarille ratkaisulle ja sitä oli tukemassa myös Otto Wille Kuusinen. Asia oli esillä myös sosiaalidemokraattien ylimääräisessä puoluekokouksessa viikkoa myöhemmin. Vaikka paikalla oli myös ”tumma vierasmaalainen”, komissaari Josef Stalin, joka toi tervehdyksen ja avuntarjouksen Venäjän vallankumouksellisilta, maltillisten joukko pysyi kannassaan ja heitä oli enemmistö.

Vallankaappausta ei siis yritetty, mistä Pentti Luntinen toteaa: ”Kuusinen oli jälkeinpäin sitä mieltä, että riviväen vallankumousinto ja venäläisten apu olisi riittänyt kukistamaan porvarit, nämä kun olivat ymmällä ja huonosti valmistautuneet sekä käytännöllisesti katsoen aseettomia. Saksalaisetkaan eivät olisi voineet tulla etujaan valvomaan talven aikana. Mutta Suomen vallankumouksen heikkoutena oli juuri bolsevikkien kaltaisen määrätietoisen, uhkarohkean johdon

puute. Tilanteen edullisuus valkeni vasta jälkeinpäin, joten Suomessa ei päästy kokeilemaan sosialismia.”

Vuoden tapahtumat mahdollistivat kuitenkin Suomen itsenäistymisen. Jo keväällä oli Kuusinen kirjoittanut ”Työmies”-lehdessä: ”Suomen kansan eduskunnan pitäisi saada päättää, millaiseksi Suomen valtiollinen asema on luotava.” Myös Leninin johtamat Venäjän bolsevikit tukivat suomalaisten sosialistien itsenäisyysajatuksia. Suomen eduskunnan 6. joulukuuta antama itsenäisyysjulistus seuraamuksineen tuskin kuitenkaan vastasi niin Kuusisen kuin Lenininkään odotuksia ja toiveita. On myös syytä muistaa, kuten Seppo Hentilä kirjoittaa: ”Suomen poliittisista vaikuttajista valtaosa oli aina loppusyksyyn 1917 saakka sillä kannalla, että autonomisten oikeuksia palauttaminen riittäisi. Venäjältä irtautumisesta ja täydellisestä itsenäisyydestä haaveilivat Suomessa maailmansodan puhjettua vain aktivistit. Päinvastoin kuin Mannerheim he ajattelivat, että vapaus koittaisi Suomelle Saksan voiton hedelmänä.” Hekin tavallaan erehtyivät.

Työväen vallankumoustaate jäi kuitenkin elämään, ja siksi bolsevikit eivät toteuttaneet itsenäisyysenaatin pyyntöä venäläisen sotaväen maasta poistamiseksi. Sotajoukkoja näet tarvittiin heidän mielestään Pietarin turvaamiseen sekä myös Suomen sosialistien tukemiseen vallankumouksen aikaansaamiseksi Suomessa. Helsingin ”Izvestijassa” julkaistiin joulukuun lopulla ”Suomen proletaareille” osoitettu kirjoitus: ”Meidän vallankumouksemme on johtanut työläiset voittoon. Käännymme teidän puoleenne veljellisin tervehdyksin ja kehoituksin kukistaa porvaristo.” Vallankaappaukseen ei ryhdytty vielä silloinkaan. Kuukautta myöhemmin, tammikuun lopulla 1918, sitä kuitenkin yritettiin ja seurauksena oli vapaussota.

Sahoilla vaikeaa

Maamme metsäteollisuudelle sota-aika oli kaksijakoinen. Suomen tärkein vientiala, sahateollisuus, jonka markkinat olivat olleet lähes kokonaan lännessä, koki romahduksen. Vaikka vuosina 1915-17 tuotantoa pidettiinkin yllä rauhan odotuksessa, myymättömät varastot kasvoivat kaiken aikaa: vuoden 1916 lopussa Sahanomistajayhdistyksen jäsenten varastoissa oli neljä miljoonaa kuutiometriä sahatavaraa, eli puolentoista normaalivuoden vientimäärä.

Silti sahaamista jatkettiin, mutta vuonna 1917 sahatavaraa tuotettiin enää 1,1 milj. m³, mikä oli vain neljäsnes vuodelta 1913 määrästä. Siitä meni vientiin vain 50 000 m³. Se oli 1 % vertailuvuoden määrästä, ja sen arvo oli niin ikään vain 1 % kaikesta maamme viennistä, kun se parhaimmillaan 1910-luvulla oli ollut yli 40 %. Teollisuustilaston mukaan sahattujen tukkien määrä oli 7,5 miljoonaa, kun vuonna 1913 oli sahattu 40 miljoonaa tukkia.

Moni pienemmistä sahoista seiso i kokonaan, mikä merkitsi, että ainoastaan hieman yli puolet (317) sahoista oli jonkinasteisessa tuotannossa. Jorma Ahvenainen toteaa: ”Kun tavara ei mennyt enää kaupaksi tai tukkeja saatu, oli yksinkertaisinta lopettaa toiminta ja jättää saha seisomaan.” Pienten sahojen vaikeuksia lisäsi se, että suuret sahat tulivat uudella innolla kotimaan markkinoille, jotka tosin nekin olivat supistuneet rakennustoiminnan vähäisyyden seurauksena.

”Metsätaloudellisessa Aikakauskirjassa” (MA) todettiin tilanteesta: ”Sahatavaroiden ulkomaille viennin ollessa edelleenkin estettyä ovat sahojen lautatarhat tulleet täyteen ahdetuiksi laivausta odottavia tavaroita ja tämän lautatarhoissa vallitsevan ahdingon takia on useiden sahalaitosten täytynyt joko kokonaan seisoa tai supistaa toimintansa vähimpään mahdolliseen.” Se tuntui myös työllisyydessä, sillä sahoilla oli töissä ainoastaan puolet vuoden 1913 työväestä, eli enimmillään noin 12 000 työntekijää. Sahatyöväen työttömyys koetteli erityisesti maaseutua, vaikka suursahat olivatkin paljolti kaupungeissa. – Lakot ja muut rettelöinnit olivat osasy s sahojen pysäyttämiseen, kuten tuonnempana kerrotaan.

Sahayhtiöiden toimintapolitiikka vaihteli sotavuosina. Suurin osa toimi varovaisesti, kuten kotkalainen Gutzeit, josta Ahvenainen kertoo näin: ”Poliittisten ja sosiaalisten levottomuuksien johdosta käynti 1917 oli hyvin epäsäännöllistä. Kaikki neljä sahaa toimivat vuoden alkupuolelta kevääseen, mutta sen jälkeen ne enimmäkseen seisoivat lukuun ottamatta Hietasta, joka oli pysähdyksissä huhtikuun puolivälistä vuoden loppuun. Vuosi oli erilaisten työkonfliktien leimaama, ja toiminta olisi ollut vaikeata jo siitä syystä, että lautatarhat olivat aivan täynnä.”

Osa, lähinnä pienemmät sahat, lopetti tuotannon kokonaan. Muutamat isot taas ottivat tietois en riskin ja sahasivat täysillä varastoon luottaen nopeaan sodan loppumiseen sekä sen jälkeiseen korkeakonjunkturiin. Ahlström oli yksi näistä onnekaista, joka onnistui velkarahalla pelatussa riskipelissään. Myös Kemi- ja Raahe-yhtiöt, joilla oli sahat myös Ruotsin puolella, pääsivät hyötymään sodan tuomasta hintojen noususta: sahatavaran vienti puolueettomasta Ruotsista nousi ennätyslukemiin, ja lisäksi sahat saivat osan tukeistaan Suomesta – halpaan hintaan. Kemi-yhtiön Sandvikin saha toimitti sahatavaransa Luulajaan, josta ne kuljetettiin rautateitse Norjan Narvikiin laivattavaksi.

Useimmat vientisahoista valitsivat keskittien eli toimittiin selvällä vajaakapasiteetilla. Rauma Wood oli yksi niistä, yhtiön vuoden 1917 kertomuksessa todettiin: ”Vaikeista työoloista huolimatta oli saha koko ajan käynnissä, jos kohta tavallista pienemmällä raamimäärällä.” Tuotanto jäi 4 000 standartiin eli viidennekseen normaalivuosis ta. Höyläslaitos sitä vastoin oli vain ajoittain

käynnissä. Tukkeja hankittiin kuitenkin normaalimäärä eli 0,5 milj. kappaletta, mutta niistä sahattiin vain kolmannes. Osa tukeista myytiin Ruotsiin.

Sahapaloja oli ”Brandlurenin” mukaan kuusi, joista tuhoisin oli Salmassa juhannusviikolla sattunut. Sitä luonnehdittiin tuhoisimmaksi Itä-Karjalassa, ja ”Laatokka” aloitti nelipalstaisen kuvauksensa ”hirweästä” tulipalosta näin: ”O.Y. Hosainoffin saha, lauta- ja lankkuvarasto, höyrymylly, korjauspaja ja walimo, makasiinit sekä sahatyöväen asunnot palaneet. 2,000 sakkia ruista tuhoutunut. Sahan läheisyydessä joutunut tulen uhriksi 2 maanwilj. rakennukset ja 3 työmiesten omistamaa asuinrakennusta. 2 hewosta jäänyt liekkeihin. Wahingot vähintään 6-7 miljoonaa markkaa.” Palo oli saanut alkunsa sahan rannassa olleesta proomusta. Kymmenkunta vuotta vanha saha oli yksi Itä-Karjalan suurimpia.

Myös Halla-yhtiön Saksalan saha tuhoutui Mikkelissä lähes samaan aikaan. Palon syy oli ”luonnollinen”, kuten ”Mikkelin Sanomat” kertoi: ”Salama polttanut Saksalan sahan.” Saha paloi kahdessa tunnissa maan tasalle, mutta onneksi kauempana olleet lautatarhat säilyivät. Yli 200 henkeä työllistänyt saha oli seissut kevättalvesta lähtien, mutta se oli ollut tarkoitus laittaa käyntiin näinä aikoina.

Sahatavaran vienti pääsi uudelleen käyntiin vuoden 1918 jälkipuoliskolla, jolloin Suomesta laivattiin noin puolet varastoissa olleesta puutavarasta. Tanska ja Hollanti olivat tärkeimmät markkina-alueet.

Paperiteollisuuden ”kultavuodet”

Sen sijaan paperiteollisuudelle (hieke, sellu, pahvi ja paperi) sotavuodet olivat ”kulta-aikaa”; lähes koko tuotanto pystyttiin viemään Venäjälle ja vielä jyrkästi kohoavin hinnoin. Normén kuvaili kehitystä näin: ”Suomen paperiteollisuudelle tuli tästä sotakonjunktuurista, sikäli kuin sitä osattiin hyväksi käyttää, loistava sadonkorjuuaika. Suuri osa Venäjän paperitehtaista Puolassa ja Länsi-Venäjällä oli joutunut vihollisen käsiin. Ulkomainen kilpailu oli estynyt, ja vielä käynnissä olevat Venäjän paperitehtaat kärsivät osaksi vielä pahempaa tarveaineitten puutetta kuin Suomen tehtaat. Venäjälle vienti oli yhtä avoin ennenkin. Venäjän paperimarkkinat olivat kokonaan Suomen paperitehtailijain armoilla.” Myös puumassalle ja sellulle oli lähes rajaton kysyntä ja hylkylaadustakin saatiin väliin täysi hinta.

Oli ongelmiaakin. Niihin kuuluivat mm. teollisuuden tarvitsemien ulkomaisten raaka-aineiden ja tarvikkeiden vaikeutunut saanti ja kohonneet hinnat. Kajaani-yhtiön historiassa todetaan, että

”täyden hyödyn saamista Venäjän markkinoiden sotasuhdanteesta rajoitti tuontiraaka-aineiden puute, johon pian liittyivät tehtaiden varaosahuollon vaikeudet. Hyvästä kysynnästä huolimatta tehtaita oli pitkiä aikoja seisotettava. Toinen vaikeus oli rautatievaunujen puute, koska kalustoa tarvittiin sotakuljetuksiin”.

Myös puun ja muiden sellu- ja paperiteollisuuden raaka-aineiden hintojen nousu vei oman osansa teollisuuden ”hirmuvoitoista”. Ne kyllä pitivät paikkansa ainakin vuoteen 1916 saakka. Niinpä vuonna 1917 pidetyissä yhtiökokouksissa esimerkiksi Kymi-yhtiö päätti jakaa osinkoa 20 %, Leppäkosken Tehtaat 24 % ja Walkiakoski-yhtiö 30 %. Lisäksi myönnettiin varoja tehtaiden henkilöstön oloja parantaviin sekä yleishyödyllisiin tarkoituksiin; Walkiakoski myönsi työntekijöilleen palkkiona kolmen kuukauden palkan.

Pääsivätpä ”viattomatkin” voitoista osallisiksi. ”Tuulispäässä” kerrottiin, miten eräässä pitäjässä oli kaksi paperitehdasta. ”Niitä veroitettiin yhteensä 14 miljoonan markan tuloista. Papille lankeavina kirkollisveroäyreinä nosti kirkkoherra kauniit 80,000 mk [100 000 €].” Pitäjä oli Valkeala.

Vuosi 1917 päätti kuitenkin kultakauden. Vuosi oli selvästi huonompi, etenkin sen jälkipuolisko, niin määrien kuin hintojenkin osalta. Alkuvuodesta oltiin vielä toiveikkaita, mutta jo huhtikuussa kirjoitettiin ”Suomen Paperilehden” markkinakatsauksessa mm. näin: ”Viime viikkojen poliittiset tapahtumat ovat luonnollisesti suuressa määrin vaikuttaneet kaikkien tavaramarkkinain asemaan Suomessa ja Venäjällä, niinpä myöskin paperi-, selluloosa- ja puumassamarkkinoilla. Ostohalu on tämän kautta syntyneen epävarman tilanteen takia suuresti alentunut, erikoisesti juuri selluloosaan ja puumassaan nähden.” Paperin, kuten myös pahvin ja kartongin kysyntä oli kuitenkin edelleen hyvä ja hinnat vakaat.

Tilanne heikkeni kesän aikana. Se koski erityisesti selluloosaa sekä osin myös puumassaa ja pahvia. Elokuussa useimmat sulfaattisellutehtaista seisoivat ja hiomoista ainakin Enso, Hämekoski, Karhula ja Pankakoski. Hinnat olivat myös osittain alentuneet, joskin tilanne korjautui syksyn mittaan. Ruplan kurssin alentuminen ja ostajien rahoitusongelmat johtivat myös siihen, ettei kaikesta Venäjälle toimitetusta tavarasta saatu maksuja. Vuonna 1914 Suomen Pankki noteerasi 100 ruplaa 266 markaksi, syksyllä 1917 vai 60 markaksi. ”Suomen Paperilehti” totesi joulukuun numerossaan: ”Paperiteollisuustuotteiden ja puolivalmisteiden myöntiä Venäjälle vaikeuttavat yhä edelleenkin valutavaikeudet ja yleinen rauhattomuus viimemainitussa maassa. Paperin, selluloosan ja puumassan hinnat ovat ylimalkaan hyviä ja kysyntä on aivan viime päiviin saakka ollut varsin vilkas.”

Koko vuosi oli kokonaisuutena yllättävän hyvä, mikä todettiin myös ”Finska Papperstidningin” tammikuun 1918 numerossa (joka jäi lehden viimeiseksi): ”Under det förflutna året har Ryssland varit den finska pappers-, cellulosa- och trämasseindustrins enda exportmarknad och därtill en god sådan. Prisen hafva varit särdeles fördelaktiga och så godt som allt, hvad landet kunnat producera af förenämnda varor har där utan svårighet kunnat afsättas.” Tilanne oli kuitenkin vuoden vaihteeseen tultaessa muuttunut, ja kuten lehti totesi, Suomella ei ollut käytännöllisesti katsoen paperiteollisuustuotteilleen minkäänlaisia vientimarkkinoita.

Monelle yritykselle vuosi 1917 oli kuitenkin heikko. Yksi eniten kärsineitä oli Walkiakoski Ab, jonka nettovoitto jäi vain kuudennekseen – ennätysellisestä – edellisvuodesta. Yhtiö kärsi kurssitappioita 6 milj. markkaa ja lisäksi se joutui maksamaan suhdanneveroa lähes 2 milj. markkaa. ”Tämä ei ollut kuitenkaan vielä pahinta”, todetaan yhtiön historiassa. Yhtiö menetti Pietarin kiinteistöjen arvona ja saatavina lähes 6 milj. ruplaa, mikä silloisen kurssin mukaan vastasi yli 7 milj. markkaa. - Toki osalle paperitehtaista oli vuosi vielä suotuisa, esimerkiksi porilaisen Rosenlew-yhtiön voitto nousi 9 milj. markkaan, mikä oli nimellisesti paras tulos yhtiön siihen astisessa historiassa.

Suomessa oli tarkasteluvuonna 47 puuhiomoa (ja pahvitehdasta), 19 sellutehdasta ja 26 paperitehdasta. Hiokkeen ja sellun vienti jäi noin puoleen edellisestä ennätysvuodesta, paperissa pudotusta oli neljännes. Maamme paperiteollisuuden tuotanto ja vienti olivat vuonna 1917 seuraavat:

	Tuotanto	Vienti 1000 tonnia
Paperi	155	115
Sellu	95	25
Hioke ja pahvi	202	47

Tuotanto- ja vientimäärät vaihtelivat tehtaittain ja tuotteittain. Esimerkiksi Gutzeitin Kotkan sulfaattitehtaan sellun vienti Venäjälle oli ollut vuonna 1916 yli 10 000 tonnia, mutta seuraavana vuonna enää 250 tonnia. Sen sijaan Kymi-yhtiö, jolla oli johtava asema Venäjän paperimarkkinoilla, vähensi paperintuotantaan neljänneksellä. Nokia-yhtiössä paperin tuotanto väheni viidenneksen, lähinnä koska yksipuolisesti kiillotetun paperin kysyntä romahti ja yhtiön kolme niitä laatuja valmistavaa paperikonetta olivat pysähdyksissä keskimäärin puoli vuotta. Puumassan tuotantoa puolestaan vähensivät veden vähyys sekä kuukauden korjausseisokki. – Olisi

massatuotteille ollut kysyntää länsimarkkinoillakin: ruotsalaiset saivat vielä vuonna 1917 Saksassa sulfaattisellusta nelinkertaisen hinnan sotaa edeltävään aikaan verrattuna.

Tornator-yhtiön johtaja (ja taidekerääjä) Jalo Sihtola muisteli myöhemmin näitä aikoja: ”Sodan aikana oli myynti Venäjälle kuin jännittävää urheilua. Tavarapuute oli suuri, hinnat nousivat ja rahan kurssit laskivat. Ei ollut myyntiyhdistyksiä. Silloin piti toimia nopeasti, saadut ruplat oli heti sähköiteitse muutettava Suomen markkoiksi. Myynti tilauksen nojalla ei enää tullut kysymykseen.”

Paperin vienti Venäjälle heijastui kotimaahan osittaisena paperipulana sekä paperin hintojen kohoamisena. Vaikeudet kohdistuivat eniten sanomalehtipaperiin ja siinä määrin, että ajoittain lehdet jäivät ilmestymättä. Koska myös työväenlehdet kärsivät paperin puutteesta, epäiltiin sen olevan tarkoituksellista ja asiasta tehtiin eduskunnalle välikysymys heinäkuussa. Se ei johtanut sen enempään, mutta kun Venäjän vienti väheni loppuvuoden aikana, paperia riitti paremmin kotimaan lehdille. Myös maamme sanomalehdenkustantajien liitto, johon kuului 79 ei-työväen lehteä, harkitsi jopa oman paperitehtaan tai ainakin paperikonttorin perustamista. Kerrottiinpa sellaistaikin, että tavallisen kirjoituspaperin puute rajoitti erittäin kirjailijoittemme tuotantoa! - Paperinvalmistajien neuvo paperin hintojen kohoamiseen oli korottaa lehtien tilausmaksuja.

Sellun tuotanto väheni osittain Venäjän kysynnän ehtymisen, osittain sahojen seisomisen takia. Viime mainittu koski sulfaattitehtaita, jotka käyttivät pääasiassa sahaketta raaka-aineenaan. Niinpä ”Paperityöläinen” kertoi heinäkuun alussa niin Hallan kuin myös Lahden selluloosatehtaiden seisovan tästä syystä. Molempien kohdalla voitiin kuitenkin todeta: ”Osaston jäsenillä on ollut muita työtilaisuuksia.” Sen sijaan Joutsenon tehdas oli ollut koko vuoden pysähdyksissä, ja niinpä koko ammattiosasto oli lopettanut toimintansa. Lehdessä myös epäiltiin, että työantajat käyttivät heikentynyttä markkinatilannetta hyväkseen torjuakseen työntekijöiden palkka- ja muita vaatimuksia. ”Työttömyydellä ja sululla on uhattu.”

Silti Venäjän markkinoihin uskottiin vielä kesäkuussa 1917, jolloin kenraali Rudolf Waldenin aloitteesta Kajaani-, Myllykoski-, Eklöf- ja Simpele-yhtiöt perustivat ”Yhdistyneitten Paperitehtaiden keskuskonttorin”, jonka kautta sitoutuivat myymään tuotteensa Venäjälle. Siihen liittyivät myös Kissaakoski- ja Jämsänkoski-yhtiöt. Keskuskonttori perusti konttorit Pietariin, Moskovaan ja Harkoviin. Walden itse, joka oli paperikaupoilla koonnut melkoisen omaisuuden Venäjällä, muutti Suomeen kesällä 1917 ja ryhtyi teollisuusmieheksi. Hän oli vakuuttunut siitä, että suomalaisella massalla ja paperilla tulisi olemaan markkinat myös uudella Venäjällä. Toisin kuitenkin kävi, ja Keskuskonttori joutui lopettamaan toimintansa jo saman vuoden lopulla.

Kotimaassa jatkoivat vuonna 1892 perustetut Suomen Puuhiomoyhdistys sekä Suomen Paperiyhdistys kartellitoimintaansa, jälkimmäinen tosin viimeistä vuottaan, sillä se korvautui vuonna 1918 Suomen Paperitehtaitten yhdistyksellä. (Vanhaan Paperiyhdistykseen ehti kuulua 18 paperinvalmistajaa, uuteen liittyi 23, joilla oli yhteensä 63 paperikonetta.)

Helmikuussa 1917 perustettiin koko metsäteollisuuden kattava yhteistyöorganisaatio, Puunjalostusteollisuuden Keskuskomitea, josta joulukuussa 1918 kehittyi Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto (nykyinen Metsäteollisuus ry). Keskuskomitea syntyi paljolti ”niiden hyökkäysten johdosta, joiden alaisiksi yhtiöt ovat joutuneet”. Tämä tarkoitti ennen kaikkea teollisuuden maanhankintaa, johon palataan tuonnempana. Kesällä 1918 puolestaan perustettiin Suomen Paperiteollisuuden Keskuskonttori, joka toimi sellu-, paperi- ja hiokekartellien yhteiselimenä alan elinkeino- ja kauppapoliittisten etujen puolustamisessa. Varsinaiset ”vientikartellit” eli myyntiyhdistykset (Finncell ja Finpap) perustettiin niin ikään samana vuonna vapaussodan jälkeen.

Ainakin yksi uusi tuote tuli markkinoille tarkasteluvuonna. Se oli Enso-pahvi, jota käytettiin ennen kaikkea sisäseinien verhouksmateriaalina. Sitä ryhdyttiin valmistamaan Gutzeitin vuonna 1911 ostaman Enso-yhtiön tehtaalla Vuoksenniskalla. Tehtaalle hankittiin vuonna 1913 saksalaisen Füllnerin toimittama kartonkikone, jonka vuosituotanto oli 12 000 tonnia. Insinööri Ilmari Tamminen muisteli myöhemmin, miten koneella ryhdyttiin tekemään uutta Enso-pahvia: ”Olin ollut aikaisemmin Amerikassa ja sieltä sain eräältä vanhalta ystävältäni kirjeen, jossa hän kertoi uudesta, ilman kuivaamista tapahtuvasta [kartongin] liimaustavasta. Silloin ostettiin ensimmäinen liisteröimiskone, joka pantiin käyntiin 1917. Uudesta tuotteesta oli menekin turvaamiseksi pidettävä paljon ääntä, ja pian koko Suomi luuli, ettei Ensossa muuta tehtykään kuin Enso-pahvia.” – Sen sijaan toisesta uudesta ”keksinnöstä” ei tullut menestystarinaa. Kangaskosken paperitehtaalla Rautjärvellä näet lopetettiin muutaman vuoden kestäneet kokeilut sammaleen ja turpeen käytöstä paperin raaka-aineena.

Paperiteollisuus säilyi tulipaloilta ja muilta isoilta onnettomuuksilta lukuun ottamatta Inkeröisten puuhiomon kuivaamon paloa heinäkuussa. Kuivaamon ja siellä palaneen massavaraston arvo oli noin 150 000 markka.

Kolmen vuodeksi 1917 suunnitellun paperiteollisuuden ison investointihankkeen valmistumista oli sodan vuoksi siirrettävä pari vuotta myöhemmäksi. Ne olivat Kemi-yhtiön sulfiittisellutehdas, Kajaani-yhtiön paperitehdas sekä Ahlström-yhtiön paperitehdas Varkaudessa.

Ympäristökysymykset eivät olleet vuonna 1917 suuremman huolen aiheena teollisuudessa. Vuoden 1902 vesioikeuslain 24 § asetti tiukat rajoitukset jätevesien päästöille, mutta säädöstä ei valvottu, osin sen tulkinnanvaraisuuden vuoksi. Asiaan kiinnitettiin kuitenkin huomiota, ja sulfaattiselvityskomitea käsitteli niin haju- kuin myös jätevesiongelmaa eli ”hylkyveden” vaikutusta kalastukseen. Vuoden 1909 komiteamietintö ei kuitenkaan tarjonnut uusia keinoja ongelman ratkaisuun, eikä uusia tehtaita rakennettaessa jätevesikysymykseen kiinnitetty juuri sen enempää huomiota kuin aikaisemminkaan. Kun Rauma Woodin sulfiittitehdasta rakennettiin vuonna 1917 Raumalle, isännöitsijä C.E. Degener kirjoitti yhtiön johdolle tehtaan vesiasioista ja totesi mm., että pahinta oli lipeän kanssa. ”Mielestäni se olisi ohjattavissa puuputkea pitkin tehtaalta lautapihan halki lahden suuhun, tai mikä olisi vielä parempi ratkaisu, erääseen lahteen satamassa, jonka n. 100 m. leveä niemi erottaa tästä meidän lahdesta.” Näin kaiketi myös meneteltiin. Rauman tehtaiden historiikissa ei jätevesiasiaista mainita tämän enempää; se ei kuitenkaan ole poikkeus etenkin vanhemmissa metsäteollisuushistorioissa.

Markku Kuisma analysoi metsäteollisuuden johdon tunteja tarkasteluvuoden lopulla: ”Teollisuuden johtomiehille kiihtyvä yhteiskunnallinen valtataistelu, kamppailu vallasta, valtiosta ja Suomen suunnasta, tiivistyikin viimeistään syksystä 1917 lähtien kysymykseen: voitaisiinko maassa ylipäätään edelleen jatkaa tuotannollista työtä ja järjestynyttä taloudellista toimintaa vai ajautuisiko Suomi auttamattomasti Venäjän anarkistisiin pyörteisiin?” Teollisuusmiehet valitsivat itsenäisyyslinjan, mikä merkitsi myös taloudellista tukea suojeluskunnille, ja tulevalle itsenäisyystaistelulle.

Oli osa metsäpatruunoista valinnut linjansa jo aikaisemmin, kuten Jyrki Paaskoski kertoo Saastamoinen-yhtymän historiassaan: ”Kesällä 1917 A.H. Saastamoisen johtama aktivistien Pohjois-Savon piirihallitus ryhtyi organisoimaan suojeluskuntia. Heinäkuussa perustettiin urheiluseura ”Reipas”, joka oli tosiasiallisesti Kuopion aktivistien salainen taisteluosasto, jossa oli noin 150 jäsentä. Suojeluskunta oli aseistettu Armaksen Viipurista hankkimilla kivääreillä.”

Vaneria ja yrityskauppoja

Suomessa oli sahojen ohella muutakin mekaanista metsäteollisuutta, jos kohta niiden taloudellinen merkitys jäi vähäiseksi. 1870-luvulla alkanut lankarullien valmistus oli kasvanut niin mittavaksi, että ennen sodan syttymistä Suomen osuus rullien maailmankaupasta nousi 80 %:iin. Sotavuosina myös rullien vienti vaikeutui, mutta ei samassa määrin kuin paperituotteiden. Lisäksi tehtaot saivat sotatarviketilauksia. Ne olivat Martti Koveron mukaan lähinnä ”puukuulia ja puupalikoita

sotaraketteihin”. Toiminnassa olleen 13 rullatehtaan tuotanto oli vielä tarkasteluvuonna 6 milj. grossia eli yli 60 % huippuvuodesta 1913. Niiden puunkäyttö jäi tarkasteluvuonna vain muutamaan kymmeneen tuhanteen koivukuutiometriin. Vielä vähemmän puuta tarvitsivat maamme yhdeksän käynnissä ollutta tulitikkutehdasta.

Sitä vastoin vaneriteollisuudesta oli tulossa merkittävä järeän koivun käyttäjä, tosin ei vielä vuonna 1917. Vuonna 1912 käynnistyneen Schauman-yhtiön Jyväskylän tehtaan lisäksi meillä oli toiminnassa kolme muuta vaneritehdasta, ja lisäksi kahden uuden tehtaan rakentamistöitä oltiin aloittamassa Joensuussa ja Savonlinnassa, jälkimmäinen aluksi ”hassulla” nimellä, Itä-Suomen Kutomo Oy.

Oli myös puusepänteollisuutta, joskin se oli lähinnä verstasteollisuuden luontoista huonekalujen valmistusta. A. Benj. Helander kuvaili niihin käytettävää raaka-ainetta mm. näin: ”Huonekalut tehdään joko yhdestä puulajista tahi, mikä nykyään on yleisintä, useammasta. Halvempiin ja yksinkertaisiin huonekaluihin käytetään havupuuta, mutta arvokkaammat tehdään lehtipuista.” Oululainen Osakeyhtiö Puuseppä oli yksi isompia alan laitoksia ja sen vuoden 1917 kertomuksessa todettiin: ”Erityisesti hienoimpien huonekalujen kysyntä kasvoi vuoden kuluessa jopa niin suureksi, että kuivaushuoneen varastorakennuksesta päätettiin tehdä huonekalujen valmistamiseen tarkoitettu työhuone.” - Toki puusta tehtiin pienteollisesti muutakin, kuten tynnyreitä, laatikoita, suksia ja lastuvillaa, käsityönä lähes mitä vaan.

Sota-aika sai tervanteon uuteen hetkelliseen kukoistukseen. Sodan aikana ja sen jälkeen perustettiin eri puolille Sisä-Suomea tervatehtaita, joissa raaka-aineena käytettiin kantoja ja joissa tuotetusta tervasta valmistettiin erilaisia öljytuotteiden korvikkeita. Yksin Keuruulla ja sen pienessä naapuripitäjässä Pihlajavedellä oli vuonna 1917 toiminnassa viisi tervatehdasta. Useimmat näistä pienehköistä tehtaista lopettivat toimintansa jo 1920-luvun alussa.

Myös pihkaa kerättiin jalostettavaksi mm. tärpätin ja hartsin tekoon. MA:ssa kerrottiin syksyllä: ”Kuten tunnettua, on pihkaa viime kesästä alkaen kehoitettu ympäri maata keräämään ja on tämä keräys useissa paikoissa maamme tuottanut sangen hyviä tuloksia. Itä-Karjalassakin ovat salmilaiset erityisesti kunnostautuneet tämän tärkeän vastiketavaran keräyksessä. Karjalan Tukku kauppa Oy:n Salmin konttori, joka toimii Tuontikunnan asiamiehenä paikkakunnalla, on tähän saakka koonnut siellä noin 2,000 kg pihkaa.” Tuontikunta eli Suomen Elintarpeiden Tuontikunta oli samana vuonna perustettu valtion säännöstelyorganisaatio, jonka tehtävänä oli ennen kaikkea viljan hankinta Venäjältä. Se hoiti myös muiden elintarvikkeiden sekä korvikeaineiden hankintaa.

Vuoden aikana tehtiin joukko yrityskauppoja, osa ihan huomattavia. Tampereen Kattohuopatehdasyhtiö (Tako) siirtyi Serlachius-yhtiölle, josta samalla tuli myös kartongin valmistaja. Räfsö Ångsågs Ab (Reposaaren Höyrysaha) siirtyi suomalaisomistukseen: uusi omistaja oli Alfred Kordelin, jolta saha siirtyi tämän marraskuisen murhan jälkeen K.E. Kontron johtamalle Reposaaren Höyrysaha Oy:lle. Porvoolainen Aug. Eklöf myi Muroleen Höyrysahan Enqvist-yhtiölle; Ruovedelle tuli myös uusi sahaliike, paikallisten metsänomistajien perustama Kotvio Oy. Toinen uusi sahayritys oli Aunuksen Puuliike Oy, jonka suomalaiset liikemiehet perustivat – tosin Petroskoihin. Yhtiö hankki kaksikehäisen sahan kaupungin läheltä, muttei ehtinyt sillä kauaa operoimaan. Lokakuun vallankumouksen myötä sahayhtiön suomalaisten oli paettava Suomeen ja yhtiön koko omaisuus jäi Venäjälle. Yhtiö siirsi toimintansa Suojärvelle.

Lisäksi Laatokan alueella tehtiin kaksi merkittävää sahakauppaa: pietarilainen Gromoff-yhtiö myi Impilahdella olleet kaksi Nurmisaaren sahaa norjalaisomisteiselle Diesen Wood Co:lle. Toinen kauppa tehtiin kesäkuussa, kun T:mi M.K. Supinen Sortavalasta siirtyi samasta kaupungista olevan Puuliike Supinen Oy:n omistukseen.

Hackman & Co puolestaan myi Sunilan sahansa Kymijoen suulla noin 4 milj. markalla (5 milj. €) Sörnäs Ab:lle. Kaupanteon jälkeen ”Etelä-Suomi” kirjoitti kesäkuun alussa: ”Toiminimi Hackman & C:o on eilen jakanut Sunilan sahan Wirkailijoille ja koko työväestölle warsin huomattawia rahalahjoja kunkin palvelusajan pituuden mukaan. Työwäelle ja Wirkailijoille osoitetussa kirjelmässä huomauttaa toiminimi, että se on olosuhteiden pakosta ollut pakoitettu myymään sahan, jonka se on omistanut 36 vuotta, mutta ei woi erota lausumatta julkista kiitosta tunnollisesta työstä ja käytöksestä yleensä. Toiminimi jakaa osan kauppahinnasta henkilökunnalle ja toiwoo, että se edelleen saisi jäädä entiseen hommaansa.” – Kotka Cellulosafabrik Ab sitä vastoin myytiin 3,3 milj. markalla venäläisomistukseen: tehdas lopetti toimintansa ja koneistot siirrettiin Permiin Uralilla.

Isot yrityskaupat (Salvesen, Halla) oli tehty edellisvuonna ja lisää tehtiin seuraavina (Gutzeit, Tornator, Cederberg).

Edellä mainittujen uusien vaneritehtaiden lisäksi perustettiin ainakin kaksi uutta yhtiötä, Martinniemi Ltd, joka ryhtyi harjoittamaan saha- ja hiomoteollisuutta Haukiputaalla. Lokakuussa merkittiin kaupparekisteriin Lojo Cellulosafabriks Aktiebolag, joka rakensi sittemmin sulfaattisellutehtaan Lohjalle.

Puunkäyttö ja puunhinnat

Teollisuuden puunkäyttö oli vuonna 1917 Heikki Kunnaksen laskelmien mukaan 6,6 milj. m³, puolet vuoden 1913 käytöstä. Siitä halkojen osuus oli lähes puolet eli hieman enemmän kuin tukkipuun käyttö. Teollisuuden osuus kaikesta puunkäytöstä (25 milj. m³) oli kuitenkin vain hieman yli neljännes. Maaseudun kotitarvepuu vastasi edelleen yli puolesta puunkäyttöä, ja kun mukaan lasketaan kaupunkiväestön puunkäyttö, päästään 60 %:iin. Raakapuun vienti sekä liikenne käyttivät puuta yhtä paljon, kumpikin 1,8 milj. m³.

Puunviennistä valtaosa eli yli 80 % koostui Venäjälle viedyistä haloista (2,4 milj. m³), joita vietiin sinne niin rautateitse kuin vesitse. Siitä kerrotaan kohta lisää.

Puun hinnat nousivat sotavuosina tuntuvasti, mutta kehitys vaihteli puutavaralajeittain. Venäjän halkovienti näkyi halkojen hinnoissa. Niiden markkinahinta oli vuonna 1917 Kunnaksen mukaan kaksinkertainen edellisvuoteen verrattuna ja nelinkertainen aikaan ennen sotaa; kantohinnat kohosivat jonkin verran tätäkin enemmän. Tämä merkitsi reaalisten markkinahintojen nousua noin viidenneksellä, kantohintojen noin 40 %:lla.

Sahatukkien niin kanto- kuin myös tehdashinnat olivat vajaat kaksi kertaa edellisvuotta korkeammat ja kaksi kertaa korkeammat kuin vuonna 1913. Reaalihinnat kuitenkin laskivat, vuoteen 1913 verrattuna noin 40 %:lla. Taas Eino Saaren mukaan valtion metsistä myytyjen tukkien deflatoitu kantohinta oli keskimäärin noin puolet edellisvuoden hinnasta, mutta vain kolmanneksen vähemmän kuin vuonna 1913. Myös kuusipaperipuun hinnat kehittyivät samaan tapaan kuin tukkien. Vaikka hinnat nousivatkin, ne olivat kilpailukykyiset Ruotiin ja Norjaan verrattuna, eli kuten Adolf Burgman totesi maaliskuussa: ”Jämfört med dessa pris hafva våra trämasse- och pappersfabriker således ännu arbetat med billig råvara.” - Tukin vähäinen kysyntä sekä tukin ja pienpuun hintasuhteiden muuttuminen johti siihen, että paikoin ryhdyttiin myös hioma- ja tukkipuita tekemään haloiksi.

Halkojen ohella vietiin muutakin puutavaraa. Tukkeja Ruotsiin ja vähän myös Norjaan yhteensä vajaat 0,3 milj. m³ sekä samoille markkinoille myös pieniä määriä pinotavaraa. Sota esti laajemman viennin länsimarkkinoille. Pinotavaran vientitulli oli edelleen voimassa.

Puukauppoja ja hakkuita edellisvuotta vähemmän

”Yritteliäisyys herpaantui, uusiin metsänhakkauksiin ryhdyttiin epäröiden, samoin metsäkauppoihin, ja uittoväylien varsille jäi uittolakkojen vuoksi seuraavaan vuoteen suuret määrät puutavaraa.” Näin luonnehti Lauri Ilvessalo vuoden 1917 puunhankintaa MA:n katsauksessaan. Puukaupan ja hakkuiden määristä ei ole tarkempia määrätietoja, mutta tukkien hakkuiden Ilvessalo arvioi jääneen alle puoleen edellisvuoden määrästä eli 3,4 milj. tukkiin. Myös halkoja hakattiin edellisvuotta vähemmän, mutta kuitenkin normaalivuotia selvästi enemmän.

Niin ostaja- kuin myyjäpuolella harjoitettiin edelleen yhteistyötä. Tampereella jo vuonna 1875 perustettu laivaus- ja halonhankintayhtiö Neptun oli laajentanut toimintaansa myös paperipuun hankintaan. Seitsemän Kokemäenjoen vesistöalueen paperipuun ostajan omistukseen siirtynyt yhtiö laajensi hankintojaan myös Kainuuseen. Taas Kymijoen vesistössä oli kaksi puunhankintayhtiötä. Puutavaraosakeyhtiö Kymmene Aktiebolag ja Kump. oli perustettu vuonna 1910 ja siinä oli aluksi viisi, myöhemmin seitsemän osakasta, joille se hankki osakkaiden tarvitsemat hioma- ja sellupuut sekä halot. Yhtiön toimialue ulottui niin ikään Kainuuseen ja myös Viipurin seudulle. Kotkan Tukinosto Osakeyhtiö puolestaan aloitti toimintansa joulukuussa 1917, jolloin siinä oli viisi osakasta. Yhtiö oli jatke aiemmalle ns. Neliyhtiölle.

Muuta yhtiömuotoista toimintaa ei puun ostossa ja hankinnassa ollut vuonna 1917; Pohjois-Suomessa vaikuttanut ”Kolmiyhtiö” oli muuttunut vuonna 1912 Uleå Ab:ksi. Puunostossa oli kuitenkin jonkin verran muuta yhteistoimintaa ostorenkaiden ja ostajien keskinäisten sopimusten muodossa. Ne olivat joko moni- tai kahdenkeskeisiä ja kohdistuivat paljolti Metsähallituksen tukkihuutokauppoihin. Myös tuontipuun ostoissa tehtiin yhteistyötä: Itä-Suomessa toimi vuonna 1909 perustettu Venäjän tukkirengas, jossa oli enimmillään kuusi isoa sahaliikettä.

Metsänomistajapuolellakin oli puukaupallista yhteistoimintaa, joskin vähemmän ostajiin verrattuna.

Konkreettisimmin yhteistyö toteutui yhteismyynteissä, joita oli ryhdytty tekemään lähinnä metsänomistajien paikallisesti muodostamien erilaisten metsätalouslyhdistysten nimissä, erityisesti Pellervo-seuran kannustamana. Ensimmäinen lienee ollut vuonna 1906 perustettu Metsäosuuskunta Tapio Pohjois-Savoon, joka pyrki alusta pitäen myymään jäsentensä puut yhteismyynteinä – alkuun tosin huonolla menestyksellä.

Ensimmäiset ”varsinaiset” metsänhoitoyhdistykset perustettiin tiettävästi Uudellemaalle vuonna 1908. Ne keskittyivät metsänhoidon ohella myös puukaupalliseen neuvontaan. Yhdistysten määrä

kasvoi vähitellen, jos kohta sotavuodet lamauttivatkin monen toiminnan mm. tukkipuun heikentyneen kysynnän seurauksena. Ruotsinkieliselle rannikkoalueelle oli ryhdytty perustamaan myös yksityismetsänhoitoalueita (privata skogsrevir), joista tuli yleensä useamman kuin yhden kunnan alueella toimivia ja siis suurempia kuin metsänhoitoyhdistykset. Toiminta alkoi Lounais-Suomessa Kemiön saarella vuonna 1915, jolloin toimintansa aloitti pieni ”Kimito privat skogsrevir”. Kemiön reviiirillä oli alusta pitäen myös puukaupallista toimintaa mm. yhteismyyntien muodossa.

Erilaisia metsänomistajien yhteenliittymiä ehdittiin perustaa ennen maailmansotaa noin 60, mutta monet lopettivat toimintansa melko pian. Vuonna 1917 niin metsätalousyhdistysten kuin myös yhteismyyntien merkitys puukaupassa jäi vähäiseksi siitä huolimatta, että yksityismetsätalouden monet neuvontajärjestöt olivat niihin kannustamassa. Helanderin mukaan ”vuosina 1917 ja 1918 maassamme ei ollut rauhaa metsätaloudellisten suunnitelmien toteuttamiselle”. Tällä hän viittasi erityisesti metsänomistajien puukaupalliseen yhteistoimintaan niin kotimaan markkinoilla kuin myös vientikaupoissa.

Pietarin halkokauppa

Ensimmäinen maailmansota aikaansai ennätysmäisen halkojen viennin Suomesta Venäjälle. Suomesta oli viety polttopuuta Pietariin ja muuannekin Venäjälle jo 1700-luvulta lähtien, mutta määrät alkoivat kasvaa vasta 1800-luvun lopulla. Tuolloin halkoja vietiin Venäjälle 600-700 000 pm³, josta valtaosa kuljetettiin rautateitse, vajaa viidennes vesitse. Vienti kasvoi tästäkin, mutta todella isoihin määriin päästiin sodan puhjettua, jolloin myös Saimaan kanavan rooli vientitienä kasvoi merkittävästi. Paaskoski selittää kehityksen näin: ”Ensimmäisen maailmansodan aikana polttoainepulasta kärsivä Pietari osti kaiken polttopuun, mitä Saimaalta pystyttiin kuljettamaan. Erityisesti Pietarin huomattava sotateollisuus tykkivalimoineen ja konepajoineen tarvitsi energialähteekseen puuta, kun Saksa esti hiilikuljetusten toimittamisen lännestä.” Lisäksi Venäjän rautatiekalusto oli niin kiinni sotakuljetuksissa, ettei vaunuja riittänyt hiilen tuontiin Venäjän omilta kaivoksilta idässä. Sakari Auvisen sanoin: ”Saimaalta viedyt halot eivät enää olleet [Pietarin] lämpöhuollon täydentäjä vaan välttämättömyys.”

Huippuvuosi oli 1916, jolloin polttopuuta vietiin Suomesta Venäjälle 3 milj. pm³, ja Saimaalta kanavan kautta vietyjen halkojen osuus oli tästä yli kolmannes. Lisäksi halkoja kuljetettiin isot määrät myös Laatokan rannoilta sekä Suomenlahden rannikolta. Kuljetuksiin tarvittiin kymmeniä, jopa satoja lotjia ja höyrylotjia, joita molempia rakennettiin kosolti lisää näinä vuosina. Myös

purjealuksia oli käytössä, etenkin Laatokalla ja rannikolla. Saimaan lotjilla ei useinkaan viety lastia Pietariin asti, vaan halot siirrettiin Uuraassa lotjista isoihin venäläisiin parkkoihin tai rahtihöyryihin.

Kysynnän seurauksena halkojen hinnat nousivat, ja sanottiin – ehkä liioitellen - että uuden halkoaluksen hinnan saattoi hankkia jopa yhdessä purjehduskaudessa. Paluurahdit lisäsivät liikenteen kannattavuutta, ja niitä oli alkuun myös saatavissa. Lähinnä viljaa ja jauhoja, mutta niiden saanti loppui lähes tyystin vuoteen 1917 tultaessa.

Odotukset olivat korkealla myös kesälle 1917. Uutta laivauskalustoa rakennettiin, yksin Mikkelin läänissä 23 uutta höyrylotjaa. Lehdissä oli lukuisia ilmoituksia halonkuljetuksiin soveltuvan laivauskaluston ostamisesta tai vuokraamisesta. Parhaimmillaan ilmoitettiin tarvittavan 25 ”tervahöyryä tahi lotjia hinaajineen”, ja kiinnostuneita oli Viipuria ja Helsinkiä myöten. Toki myös alusten myyjiä ja vuokraajia oli tarjolla.

Kevät sujuikin vielä entiseen tapaan, mutta jo kesäkuussa alkoivat vaikeudet. Ruplan kurssi heikkeni tuntuvasti ja ruplien vaihtaminen markoiksi vaikeutui. Lisäksi halkojen kysyntä alkoi vähetä, mikä näkyi myös hinnassa eikä paluurahteja ollut enää saatavana. Ilmeni muitakin ongelmia, mm. suomalaisia halko- ja laivamiehiä pidätettiin sekä aluksia takavarikoitiin. Saimaan halonviejät yrittivät kesällä lopettaa viennin, mutta boikotti purkautui. Ongelmat kuitenkin pahenivat, ja syksyllä halkokauppa loppui lähes kokonaan, paljolti kysynnän puutteeseen. Kerrottiin, että moni viejistä jäi rahoitta tai sai palkkansa arvonsa menettäneinä ruplina; sotavuosina ruplan arvo markkaan verrattuna putosi neljännekseen.

”Kauppalehti” kertoi lokakuussa useitten Pietariin matkalla olleiden rahtihöyryjen kääntyneen takaisin ja suunnanneen kulkunsa Helsinkiin tai muihin rannikkosatamiin. ”Toiset Laatokalta Pietariin matkalla olevat alukset ovat saaneet määräyksen viedä halot jonnekin suojaisiin satamapaikkoihin kuletettavaksi perille vasta ensi laivauskautena. Halkojen kuletusseisaus on nyt kestänyt jo parisen kuukautta eli siitä alkaen, kun kaikki lotjat määrättiin takavarikoitaviksi, eikä enää tänä syksynä suuntautune Pietariin”.

Vuosi ei kokonaisuutena ollut näin huono, sillä halkoja vietiin Venäjälle niinkin paljon kuin 2,4 milj. pm³, josta Saimaan kanavan kautta laivattiin lähes puolet. Yksin Kuopion tullipiirikamarin alueelta lähti 147 alusta ulkomaille, lähes kaikki halkolastissa Pietariin, eteläiseltä Saimaalta vielä enemmän. Liikenteessä oli myös muita kuin Saimaan laivureita, ja niinpä kun kaksi halkolotjaa törmäsi yhteen syyskuussa Saimaan kanavassa, toisen proomun omisti Rauman Puutavaraliike ja toisen Camille Lardot Viipurista.

Höyrylotjia eli tervahöyryjä käytettiin eniten Pietarin halkokuljetuksissa, tämä siksi, että lotjien hinaaminen oli hankalaa merellä; toki niitäkin nähtiin Suomenlahden aallokoissa. Jussi Kivisen mukaan Saimaalla oli 100 vuotta sitten lähes 150 rahtihöyryä. Myös varustajia oli viljalti, sillä valtaosa heistä oli vain yhden aluksen varustajia, enimmäkseen tavallisia talonpoikia, kauppiaita, liikemiehiä ja muita ammatinharjoittajia, yksin tai muutaman henkilön muodostamana laivanisännistönä.

Oli isompiakin varustajia, ihan yksityisiäkin, mutta enimmäkseen sahateollisuutta tai raakapuun vientiä harjoittavia yhtiöitä, kauppaliikkeitä ja vastaavia. Näistä mainittakoon Kuopion kolme kaupp- ja teollisuusyhtiötä, Hallman, Ranin ja Saastamoinen, joilla oli tarkasteluvuonna yhteensä 12 rahtihöyryä, Savonlinnan And. Auvinen sekä Nestori Kojosen Savonlinnan Puutavara Oy, jolla oli kahdeksan höyrylotjaa. Vielä enemmän eli 10 oli isolla kotkalaisella metsäyhtiöllä, W. Gutzeit & Co:lla. Niistä puolet oli rakennettu yhtiön omalla Laitaatsillan telakalla Savonlinnassa (tai tarkkaan ottaen Säamingissä). Kesän mittaan yhtiö ilmoitteli lehdissä haluavansa vuokrata ”merikelpoisessa kunnossa olevia Tervahöyryjä ja Proomuja halkojen kuljetusta varten”. Tietävästi muutama höyry saatiinkin vuokratuksi, mutta ehdittiinkö ne laittaa Pietarin-liikenteeseen, on selvittämättä. Sittemmin yhtiö hankki lisää rahtihöyryjä, lähinnä puisia mutta myös rautaisia, ja parhaimmillaan, vuonna 1921, yhtiöllä oli 36 rahtihöyryä, ylivoimaisesti eniten Saimaalla ja tietysti koko Suomessa.

Pietarin halkobuumi loppui bolsevikkien lokakuun vallankumoukseen.

Ensiaskeleita puunkorjuun koneellistamisessa

Puunkorjuu tehtiin lähes kokonaan talvisaikaan ja perinteiseen tapaan: mieshakkuu ja hevosajo lanssille. Hakkuumiesten varusteisiin kuuluivat kirves, saha, justeerit tai pokasaha tai molemmat, sekä kuorimarauta tai petkele; valtaosa puutavarasta näet kuorittiin, tukit yleensä palstalla hakkuun yhteydessä ja pinotavara ranta-, asema- tai muulla välivarastolla kevättalvella. Tukit mitattiin kappaleittain ja pinotavara pinomitalla. Ylimittä oli edelleen voimassa: halko- ja pinotavarapinoissa piti olla ylimääräistä korkeutta yleensä 5...15 cm, ostajasta ja puutavaralajista riippuen.

Työt tehtiin urakalla. Sotavuodet kiihdyttivät myös metsäpalkkojen nousua. Vuodesta 1913 vuoteen 1917 palkat nousivat kolminkertaisiksi ja olivat keskimäärin runsaat 7 markkaa päivässä; Metsähallituksen töissä päiväansio oli yli kaksi kertaa edellisvuoteen verrattuna. Asialla oli myös puolensa, kuten Helander kirjoitti MA:ssa: ”Metsätyöpalkkojen huimaava nousu on ollut omiaan vaikeuttamaan maanviljelystuotteiden hankkijain taloutta, jota rajahinnat ovat olleet ahdistamassa”.

Hakkuussa ja ajossa olleen työvoiman määrästä ei ole tarkempaa tietoa, mutta aiempien selvitysten perusteella metsätöissä oli arviolta 50-60 000 miestä, ehkä muutama nainenkin, ainakin puita kuorimassa. Melkoinen osa heistä osallistui myös uittotöihin. Tosin Kunnas päätyi laskelmissaan siihen, että puunkorjuutöissä olisi työpanos ollut 80 000 työvuotta, mikä määrä tuntuu selvältä yliarviolta. Työväki oli paljolti paikallista, mutta etenkin Pohjois- ja Itä-Suomessa, osin myös muuallakin kauempaa tullutta.

Myös työväen majoitus ja ruokahuolto hoidettiin koko lailla kuten ennenkin. Etelä- ja osin Keski-Suomessakin asuttiin valtaosin lähiseudun taloissa, mutta syrjäseuduilla lähes yksinomaan metsässä, joko työnantajien rakennuttamissa kämpissä ja ruukinpirteissä tahi metsätyömiesten itsensä rakentamissa metsäsaunoissa. Vuonna 1921 tehdyn tutkimuksen mukaan Kemijoen alueen metsätyöväestä neljä viidesosaa asui tuolloin metsäsaunoissa, kun taas Länsi- ja Keski-Suomen alueella talomajoitus oli lähes yksinomainen. – Metsätyöväen asumis- ja työolot olivat esillä eduskunnassa juuri vuonna 1917, mikä johti mainitun tutkimuksen tekemiseen, ja sittemmin vuoden 1928 kämpälakiin.

Taloissa asuvat olivat usein myös talon ruuissa, mutta ”metsäsaunojat” olivat pitkälti omavaraisia. Joillekin kämpille oli työnantaja tai työväki itse palkannut kämppäemännän, joka hoiti ruokahuollon maksua vastaan. Isommille kämpille oli työnantaja järjestänyt myös ”hartsuherran” hoitaman elin- ja muiden tarvikkeiden vähittäismyynnin omakustannushintaan.

Metsätöissä otettiin koneellistamisen ensiaskeleita. Aluksi oli kokeiltu hevosen korvaamista konevoimalla metsä- ja osin myös kaukokuljetuksessa. Kemi-yhtiön metsäpäällikkö Hugo Richard Sandberg oli vuonna 1909 hankkinut Ruotsista Tidaholmin tehtaan valmistaman kuorma-auton, johon oli asennettu jalakset ja keskelle suuri hammaspyörä vetäväksi pyöräksi. Laite ei kuitenkaan toiminut ja Sandberg siirtyi höyryveturi- tai pikemminkin rekilokomotiiivilinjalle. Amerikasta hankittiin kaksi höyrykäyttöistä rekiveturia, joilla käynnistettiin vuonna 1913 Nuortin konesavotta Savukoskella. Sitä jatkettiin neljän talven ajan, siis ei enää talvella 1917, ja kuten yhtiön myöhempi metsäpäällikkö Jarl Sundqvist totesi: ”Kirjanpitokaan ei pystynyt lopullisesti selvittämään, koituiko konesavotta voitoksi vai tappioksi.”

Samaan aikaan Nuortin kanssa oli Pohjois-Suomessa käynnistynyt toinenkin konesavotta. Asialla oli Raahe-yhtiön toimitusjohtaja Aug. Lagerlöf, joka ”sähköveturillaan” ryhtyi vetämään tukkirekiä, aluksi Siikajoella, seuraavana talvena Kuusamossa. Kokeilut keskeytyivät sotavuosiksi, ja jatkuivat talvella 1921 Rovaniemellä, mutta huonolla menestyksellä. – Sodan jälkeen ryhdyttiin kokeilemaan puunajossa tankki- eli telaketjutraktoreita. Nekään eivät yleistyneet.

Silti vuonna 1917 nähtiin koneitakin metsässä. Ensimmäiset puunkaatokoneet oli Suomessa (ja Ruotsissa) otettu käyttöön vuonna 1916. Suomessa oli patentoitu kaksi konetta, Arbor ja Tapio, joista Arboria valmistettiin vuonna 1917 tiettävästi jo peräti 300 kappaletta, pääasiassa Venäjän markkinoille. Molemmat koneet olivat tekniikaltaan paljolti samanlaisia: niissä oli edestakaisin liikkuva justeerin kaltainen terä. Tapiota kuvailtiin MA:ssa näin: ”Koneisto on asetettu kelkalle, jota myöskin voi käyttää paarina. Myöskin voidaan koneen eteen asettaa pieni pyörä, joten konetta voi lykätä kuin kärryä. Pääasia patentissa on se, että moottori on kiinnitetty kelkkaan, joten terän täriseminen estyy, niin ettei ole pelkoa terän katkeamisesta. Terä taas on kiinnitetty liikkuvaan luistiin, joka antaa sille hyvän tuen. Kone kiinnitetään puunrunkoon rautalankaköydellä. Sahaaminen samoin kuin koneen siirto rungosta toiseen käy nopeasti.”

Tapiossa oli Arborin tavoin 3-hevosvoimainen Archimedes-moottori, ja sekin painoi noin 100 kiloa. Kun Arbor vaati kaksi miestä, Tapio pani vähän paremmaksi: ”konetta hoitamaan tarvitaan mies ja poika”. – Vaikka Arboria valmistettiin vuoteen 1934 saakka, siitä ei tullut kaupallista menestystä, vielä vähemmän Tapiosta. Moottorisahojen aikakausi alkoi vasta 1940-luvun lopulla.

Lakkoja uittoväylillä

Hankintamäärien väheneminen näkyi myös uittossa, joka oli edelleen tavanomaisin keino puun kaukokuljetuksissa. Uitot jäivät noin 3 milj. m³:iin eli neljänneksen edellisvuotta pienemmiksi. Vesistöittäiset vaihtelut olivat kuitenkin suuria: Salmin Uittoyhdistys Raja-Karjalassa uitti edellisvuotta enemmän, kun taas Kemijoella uitto jäi sen (Uittoyhdistyksen aikaisen) historian pienimmäksi. Senkin perille saamisessa oli suuret vaikeudet, mikä johtui ennen kaikkea toista kuukautta kestäneestä uittolakosta sekä loppusyksyn myrskyistä. Myös uiton rakenne muuttui monin paikoin. Pielisjoella tukkeja uitettiin vain kolmasosa ajasta ennen sotaa, mutta pinotavaraa 6-7 kertaa enemmän, silti vähän tukkimäärään verrattuna.

Muillakin uittoväylillä oli työtaisteluita, joista todettiin MA:ssa: ”Lakkoja on kevään kuluessa sattunut miltei kaikilla tärkeimmillä uittoväylillä. Hyvin suuria puumääriä tultane jättämään vesistöihin seuraavaan vuoteen ja näyttää työnantajille niissä seuduin, missä työntekijät eivät ole suostuneet kohtuullisiin palkkaehtoihin, olevan aikomuksena uittaa puutavaraa vain sellaisiin paikkoihin, joissa ne voidaan säilyttää ensi vuoteen.”

Myös Gutzeitin piirimetsänhoitaja Uno Lehtisalo Ilomantsissa sai ohjeen jättää Kotkaan meneviä tukkeja sopiviin paikkoihin talvehtimaan. Lisäksi neuvottiin, että ”jos lakot tahi muut työesteet joissakin paikoin tekisivät kovin vaikeaksi saada puita perillekuletuiksi, niin ei ole tarpeellista

ruveta niitä uhkahinnoilla kulettamaan, mutta olisi kuitenkin hyvin suotavaa, että puut ainakin puroilta kuletettaisiin väljemmille vesille talvehtimaan”. Pohjois-Laatokan uittojoille jäi uittamatta 300 000 sahatukkaa sekä 600 000 pm³ hioma- ja polttopuita, ja niistä saatiin vain pieni osa uitetuksi kevään 1918 aikana. Loppujen uittamisessa oli seuraavina vuosina isot ongelmat Venäjän uuden hallinnon kanssa.

Ongelmia lisäsi teollisuudessa käyttöön otettu 8-tuntinen työpäivä, jota pyrittiin soveltamaan myös uittotöissä. Kymijoen Lauttausyhdistyksen kertomuksessa kuvattiin uiton vaikeuksia mm. näin: ”Kuluneena vuotena uittotyö oli suurimpien vaikeuksien alainen. Lumi sulii keväällä aikaisin ja hitaasti, ettei mitään kevättulvaa muodostunut. Tämän takia kävi purouitto hitaasti ja vaikeutui vielä siitäkkin, että puiden omistajain useissa paikoissa täytyi ottaa käytäntöön 8 tunnin työaika. Puut joutuivat uittoyhdistyksen huostaan niin myöhään, että uitto voi alkaa 2-3 viikkoa myöhemmin kuin tavallisesti. Työ hidastui tämän jälkeen lakon takia Keiteleellä ja Ääne-Haapakosken ja Hartolan välillä. Paitsi 8 tunnin työaika varppauslaidoilla ja välillä vaati miehistö kohtuuttoman korkeita palkkoja, minkä takia se työstä irtisanottiin kesäkuun 22 päivään. Vasta 4 päivänä heinäkuuta voitiin työ jälleen aloittaa, kun oli tehty kirjalliset sopimukset työväen kanssa. Palkat olivat säännöllisesti noin 200 % korkeammat kuin edellisenä vuonna, mutta työteho sitä vastoin niin paljon pienempi, että useihin paikkoihin, joissa työn oli suorittanut yksi työvuoro, täytyi nyt asettaa kaksi. Näin oli kaikkialla, missä 8 tunnin työaika oli täytynyt käytäntöön ottaa.”

Heikosta työtehosta oli useita muitakin mainintoja. Kun kunnallisneuvos Karl Fieandt avasi Metsänhoitoyhdistys Tapion vuosikokouksen kesäkuussa, hän totesi puheessaan metsä- ja uittopalkkojen nousseen huimaavasti lisäten tähän: ”Halonhakkuu on verrattain raskasta työtä, jotavastoin uitto, sillä velttoudella ja ponnettomuudella, millä sitä sisäjärvisämme, joissamme ja puroissamme harjoitetaan on suorastaan laiskurin tointa.”

Työtaisteluja oli kosolti eri puolilla maata. Niitä oli niin Pohjois-Suomessa kuin etelässäkin, mm. Salmisissa, Tammelassa, Lopella ja Urjalassa. ”Savon Työmieheissä” oli mm. seuraavanlaisia otsikoita toukokuussa: ”Uittotyöläisten lakko Sukevalla”, ”Lakko jatkuu Kiuruveden Koiwujärwellä”, ”Työseisaukset uittotöissä Kajaanissa” sekä ”Työnsulku Lapinlahdella”; viime mainittu ei tarkoittanut työnantajan julistamaa sulkua, vaan työläisten vetoamista estää rikkureita menemästä Polvi- ja Lamparejokien uittoon.

Kaikki lakot eivät onnistuneet. ”Kansan Tahto” kertoi toukokuun lopussa: ”Epäonnistunut uittotyöläisten lakko Kiimingissä Juuanjoella. Viime viikolla Ruonakankaan työmaalla puhjennut

uittotyöläisten lakko on nyt katsottava päättyneeksi työntekijäin tappiolla, sillä työmaalle ilmestyi riittävä määrä omaa etuaan ymmärtämättömiä työnhaluisia.”

Uittolakkojen määrä nousi niin suureksi, että Senaatti asetti toukokuun lopulla komitean selvittämään lakkojen laajuutta, niiden seuraamuksia sekä millä keinoin sellaiset olisivat vältettävissä. Komitea lähetti lakkoja koskevan kyselylomakkeen uittotyönantajille ja työntekijäjärjestöille. Vastaukset saatiin yhteensä 61:stä isommasta työtaistelusta, ja lisäksi Teollisuushallitus antoi tiedot vielä 12:sta muusta erimielisyystapauksesta. Lakkojen kesto vaihteli suuresti: yli puolet kesti enintään viikon, ja vain kolmessa tapauksessa kesto oli 2...4 kuukautta. Lakot koskivat 162 työnantajaa ja liki 20 000 työntekijää, ja niissä menetettiin yhteensä 262 000 työpäivää. Syyt lakkoihin olivat koskeneet pääosin palkkaa ja työaika; oli muutakin, kuten komitean sihteeri U.J. Castrén kirjoitti: ”Av andra orsaker till strejker må nämnas fordran att endast personer hörande till abetsorganisationer finge antagas i arbete, frågorna om sättet för antagande och skiljande av arbetare från arbetet samt arbetsledningen, anskaffningen av livsmedel och bostäder för arbetarna, avskaffande av betingsarbetet samt, i ett fall fordran på utbetalande av lön för strejktiden.”

Työtaistelujen tulos oli koko lailla tasapeli: 13:ssa tapauksessa työnantaja sai vaatimuksensa läpi, 12:ssa työntekijäpuoli, ja lopuissa 48:ssa kumpikin osapuoli jousti vaatimuksistaan. Lakoista aiheutui merkittävät taloudelliset menetykset: jo yksin 10 markan päiväpalkalla työntekijät menettivät 2,6 milj. markkaa, mutta työnantajat kärsivät paljon enemmän. Eniten menetyksiä tuli siitä, ettei uittoja voitu viedä loppuun, jolloin uittotavara jäi seuraavaan vuoteen, mikä taas aiheutti puutavaran laadun heikkenemistä, korkokustannuksia sekä hukkupuiden määrän kasvua. Lisäksi uittokustannukset nousivat, kun mm. väylien kuntoonlaitto jouduttiin tekemään samoille puille kahdesti. Oma tappionsa syntyi myös siitä, etteivät sahat ja muut teollisuuslaitokset saaneet käyttöönsä riittävästi puuta lakkojen takia; toki vuodet 1917-18 pitivät tuotannon muutenkin normaalia pienempänä. – Komitean tehtävänä oli myös esittää keinoja konfliktien välttämiseksi, mutta siltä osin tulokset jäivät laihoiksi.

Jos lakot ja kustannusten nousu olivatkin meillä uittajien kiusana, naapurimaissakin oli omat ongelmansa. Ruotsin Ljusnan-joella syntyi kesäkuussa ruuhka, joka oli 1,5 kilometriä pitkä ja sen korkeus vaihteli 3 ja 15 metrin välillä; ruuhkassa oli noin 3 milj. tukkia, ja sen purkaminen kesti syyskuulle. Norjan Glomma-joessa oli vielä suurempi ruuhka, jonka selvittämiseen arvioitiin menevän kaksi vuotta!

Senaatin myöntämät uittoluvat olivat edelleen uiton arkea. Niitä tarvittiin vuoden 1902 vesioikeuslain poikkeusmääräyksiin, kuten uittamiseen vesistöissä, jossa ei ollut vahvistettua uittosääntöä, sekä etenkin puutavaran uittamiseen kuorimattomana. Metsähallitukselle sekä noin 40:lle yhtiölle ja yksityiselle myönnettiin luvat kuorimattoman puutavaran uittoon. Esimerkiksi Savon Tuolitehdas-Osakeyhtiö sai luvan uittaa 16 000 m³ halottuja kuorimattomia halkoja Kuvansin ja Suonteen järvien rannoilta Suonenjoen asemalle.

Keskustelu kuorikysymyksestä jatkui edelleen vilkkaana. Professori T.H. Järvi julkaisi ”Suomen Kalatalous”-lehdessä kirjoituksen, jossa asettui muita ”kalamiehiä” selvästi liberaalimmalle kannalle kuorimattoman puutavaran uittossa. Kuori oli aiheena myös Suomen Uittajainyhdistyksen maaliskuun vuosikokouksessa; uittopuiden kuorimispakkoa koskeva lakihanke olikin ollut yhtenä kimmokkeena yhdistyksen perustamiseen viisi vuotta aikaisemmin. Kokouksessa käsiteltiin myös uittoväylien perkaamista heijastinkuvien (skioptionbilder) avulla sekä perustettiin komitea käsittelemään hankalaa uittoyksikkökysymystä.

Uittoväyliä rakennettiin samalla suurella innolla eri puolilla maata kuin aikaisemminkin. Kymijoen Lauttausyhdistyksen suurimmat uittajat perustivat O/Y Uittojärjestely A/B:n, joka oli samanlainen uittoväylien perkaus- ja rakentamisyhtiö kuin Saimaalle viisi vuotta aikaisemmin perustettu Perkaus Oy (alkujaan Saima Flottledsrensning A.B. – Saimaan Lauttausväylien Perkaus O.Y.)

Puro- ja jokiuittojen ohella puuta hinattiin lautoissa ja proomuissa niin järvillä kuin merelläkin. Sisävesillä oli noin 250 hinaajaa sekä satakunta varppaajaa; hinaajista noin puolet oli Saimaalla ja varppaajista valtaosa Kymijoen vesistöissä. Myös Oulujoen vesistö oli varppaajavaltainen. Merellä oli hinaajia ehkä parisensataa. Tietenkään kaikki hinaajat eivät olleet puutavaran kuljetuksissa, ei etenkään merihinaajista. – Lisäksi puutavaraa hinattiin pienehköjä määriä paketeissa ja vesiproomuissa.

Metsäteollisuuden kaksijakoisuus näkyi myös vesikuljetuskaluston käyttästeessä. Sahafirmojen hinaajilla oli kosolti luppoaikaa (elleivät olleet vuokrattuina), kun taas massa- ja paperiteollisuuden kuljetuskalusto oli lähes täyskäytössä. Pietarin halkokuljetukset, joista kerrottiin edellä, työllistivät melkoisesti Saimaan vapaata hinaajakalustoa. - Myös hinaajien laivamiehet ottivat osaa työtaisteluihin, kuitenkin selvästi uittotyöläisiä vähemmän. Laivamiesten lakkoja oli mm. Tampereella, Etelä-Saimaalla, Saimaan kanavalla ja Vuoksella sekä rannikolla. Ne olivat enimmäkseen lyhytaikaisia.

Melkoinen joukko maamme aluksista oli pakko-otettuina Venäjän sotilasviranomaisten käytössä, joko koko sota-ajan tai vain lyhyemmän ajan. Merenkuluntarkastaja Gustaf Wreden syksyn 1915

luettelossa oli 17 matkustajalaivaa, 12 rahtilaivaa, 48 hinaajaa kaikki jäänmurtaajat, yhdeksän muuta valtion alusta, yli 100 proomua sekä iso joukko moottoriveneitä. Rahtilaivoista useimmat olivat Saimaan höyrylotjia, ja myös hinaajien joukossa oli Saimaan isoimpia. Jo syksyllä 1914 oli Saimaan luotsipäällikkö Evert Pihlström saanut määräyksen selvittää, mitkä olivat kaksi Saimaan parasta hinaajaa, ja toimittaa ne Viaporiin. Pihlström sähköitti vastaukseksi *Haapaniemi* ja *Warkaus 7*; molemmat voitaisiin hankkia kahdessa päivässä. Niinpä luotsilaiva *Saimaan* lähtiessä Kuopiosta 29. lokakuuta merkittiin aluksen päiväkirjaan, että ”ångfartyget ”*Haapaniemi*” medföljde från Kuopio för Ryska Kronans räkning”. Tultiin yöksi Varkauteen, Ahlströmin tehdaslaituriin, ja kun sieltä lähdettiin, saattueessa olivat mukana *Saimaan* ja Saastamoisen *Haapaniemmen* lisäksi myös Ahlströmin hinaajat *Warkaus* ja *Warkaus VII* sekä rautaproomut *Karin* ja *P.15*; Viaporin ”alustarve” oli siis kasvanut muutamassa päivässä. *Warkaus* ja *Warkaus VII* olivat Suomenlinnan Linnoitushallituksen käytössä ainakin myös vuonna 1917. Lisäksi Ahlströmin laivoista hinaajat *Carmen* ja *Taipale* komennettiin sinne syksyllä 1916.

Valtaosa pakko-otetuista hinaajista oli kuitenkin rannikolta. ”Kansan Tahto” tiesi heinäkuun lopulla 1917 seitsemän pohjoissuomalaisen hinaajan tulleen takavarikoiduiksi: ne olivat Kauppias Nylanderin *Panu* ja *Vihuri*, Kemi-yhtiön *Kemi 4* ja *5* sekä Raahe-yhtiön *Panu*, *Seittenkari* ja *Kunto*. Laivat oli tietävästi viety Vaasaan ja Turkuun. ”Laiwain omistajat owat kääntyneet asiassa senaatin puoleen.” Samaan aikaan Oulusta puolestaan takavarikoitiin Kemi-yhtiön *Kemi 5*, *7* ja *8* sekä toiminimi Höckertin *Aino* ja *Heros*. Myös Laatokan hinaajia ja proomuja takavarikoitiin ja vietiin Pietariin.

Pitkään puhuttu hanke yhdistää Saimaan ja Päijänteen vesistöt kanavalla sai vuoden aikana uutta vauhtia. Tehtiin lisäselvityksiä, ja Lahdessa syyskuussa pidetyssä kokouksessa, johon osallistui edustajat liki 30 kunnasta ja kaupungista sekä parista metsäyhtiöstä, esitettiin eduskunnalle vetoamus mainitun kanavan rakentamisesta. – Hanke ei ole vielääkään toteutunut.

Puuta myös junilla – ehkä autoillakin

Puuta kulki myös junalla. Valtionrautateiden kuljettama puumäärä lienee ollut noin 1,6 milj. tonnia eli vajaat 2,5 milj. m³. Tämä lienee käypäinen arvio, sillä tonnien ja kuutiometriä suhde vaihteli ja lisäksi VR:n tilastointikäsite ”metsäntuotteita” sisälsi niin raakapuuta kuin myös sahatavaraa ja vähän muutakin. Kuljetusmäärä oli noin kuudenneksen edellisvuotta pienempi. VR:n halkokuljetukset, jotka tilastoitiin erikseen, nousivat 1,4 milj. tonniin, mikä merkitsi yli kahta miljoonaa pinokuutiometriä. Suuri osa niistä suuntautui Pietariin.

Myös metsäteollisuuden tuotteita kuljetettiin viljalti rautateitse; olisi kuljetettu enemmänkin, mikäli vain vaunuja olisi ollut käytettävissä. Paperiteollisuuden tuotteita kulki junalla 280 000 tonnia, niin ikään suuressa määrin Venäjälle. Sahatavaran määrä oli ehkä joku 200 000 tonnia ja ne kuljetukset suuntautuivat paljolti etelä- ja länsirannikon satamiin. Yhteensä nämä raakapuu- ja tuotekuljetukset olivat lähes puolet VR:n tavaraliikenteestä (4,9 milj. tonnia). - Rautatiekuljetuksista jouduttiin maksamaan 15 %:n ”sotavero”. Tariffit nousivat sotavuosina muutenkin voimakkaan inflaation seurauksena, 60 % yksin vuonna 1917.

Suomessa oli tarkasteluvuonna VR:n hallinnoimaa junanrataa 5 480 kilometriä. Höyryvetureita oli 560, joista 62 jäi kuitenkin seuraavana vuonna rajan taakse. Tavaravaunuja oli runsaat 16 000, monia eri tyyppejä: pienimpiin avovaunuihin mahtui 15 pm3 pinotavaraa, isoimpiin liki 40 pm3. Vaunuista puolestaan yli 4 000 jäi venäläisten käsiin.

Yksityisiä rautateitä, enimmäkseen kapearaiteisia, oli 411 kilometriä ja niillä kuljetettiin tavaraa 0,6 milj. tonnia. Myös eräillä metsäyhtiöillä oli omia ratoja niin tuote- kuin puunkuljetuksissa. Esimerkiksi Kymi-yhtiölle siirtynyt Juantehdas kuljetti puumassan ja pahvin kapearaiteista rautatietään myöten Karjalankosken satamaan lastattavaksi yhtiön höyrylotjiin. Alukset veivät lastit Mikkeliin, jossa tavara siirrettiin VR:n vaunuihin ja kuljetettiin lähinnä Kuusankoskelle, osa Kotkaan. - Moni muukin Saimaan saha- ja paperiteollisuuden yrityksistä kuljetti tuotteitaan rahtihöyryillä sekä hinaajien vetämällä lotjilla lähinnä joko Uuraaseen tai Pietariin.

Osaa yksityisradoista käytettiin myös puun kuljetukseen. Yksi sellaisia oli Serlachius-yhtiön vuonna 1897 rakennuttama rata Vilppulan ja Mäntän välillä. Oli myös ”aitoja” metsäratoja, joita oli tarkasteluvuonna käytössä ainakin kolme: Rosenlew-yhtiön Harvialan rata Janakkalassa, H.G. Paloheimon Kesijärven rata Lopella sekä Rauma Woodin Vuojoen rata Eurajoella.

Autoilla oli vielä vuonna 1917 hyvin vähäinen rooli metsäteollisuuden kuljetuksissa. Tielaitoksen historian mukaan maamme ensimmäinen kuorma-auto oli Tervakosken paperitehtaan vuonna 1907 hankkima Daimler, jolla vietiin paperia Ryttylän asemalle. Se jäi kuitenkin jo seuraavana kesänä junan alle, eikä ole tiedossa saatiinko siitä sen jälkeen käyttökuntoista.

Ennen sodan syttymistä Suomessa sanotaan olleen vajaat 200 kuorma-autoa, joiden lastauskyky oli yleensä vain joitakin tonneja. Osaa niistä käytettiin ainakin halkojen sekä sahatavaran kuljetuksiin. Tigerstedtien Mustilan kartanolle hankittiin vuonna 1908 kuorma-auto, jota ”Lahden Lehden” mukaan käytettiin kuljettamaan lähinnä kartanon sahan tuotteita Korian asemalle. Myös eräät muut piensahat hankkivat jo ennen tarkasteluvuotta autoja kuljetuksiinsa: näitä olivat ainakin Hyytin Sahausliike Kokemäellä, Hoiskon saha Alajärvellä sekä Impolan saha Kuusjärvellä. Lisäksi

tiedetään kuorma-auton olleen Frenckellin paperitehtaalla Tampereella sekä Serlachiuksen tehtaalla Mäntässä. Mäntän auto oli merkiltään Mannesmann-Mulag. Emme tiedä, käytettiinkö näitä ”saha- ja tehdasautoja” raakapuun kuljetuksiin, ehkä pienessä määrin.

Uusi metsälaki - lopultakin

Suomessa oli metsätalousmaata 30 milj. hehtaaria. Varsinaista metsämaata oli 25 milj. hehtaaria, joista vajaa puolet oli yksityisomistuksessa. Puuston määrä oli noin 1,5 mrd. m³ ja kasvu hieman yli 50 milj. m³.

Paljonko puuta hakattiin yksityismetsistä, siitä ei ole tarkempaa tietoa, mutta ne jäivät kaikeksi 10-15 % edellisvuotta vähemmiksi. Sitä vastoin puunmyyntitulot kasvoivat tuntuvasti. Yksityismetsien kantorahatulo oli Kunnaksen mukaan runsaat 240 milj. markkaa (300 milj. €), mikä oli 85 % kaikista kantorahatuloista. Edellisvuodesta oli nousua peräti 100 milj. markkaa, toki ”inflaatiomarkkoja”, mutta silti voi sanoa vuoden olleen metsänomistajille ”melko” suotuisan. Valtaosa lisäyksestä tuli halkojen myynnistä, josta hyötyivät monet muutkin. Vasta perustetun MTK:n tilastotoimiston mukaan Itä- ja Keski-Suomesta hankituista markkinahaloista toimituspaikoilla saatu hinta jakautui eri osapuolille seuraavasti:

Metsänomistajat	10-20 %
Hakkuu	5-10
Metsä- ja kaukokuljetus	30-50
Välittäjät	30-45

”Tapion” mukaan oli omituista, että vaikka halkojen myyntihinta oli noussut sotavuosina kaksin-, jopa kolminkertaiseksi, metsänomistajan saama osuus ei ollut kasvanut. ”Kun Savon isäntä on saanut kantorahaa kuutiolta 6:34, on välittäjä korjannut 10:70 markkaa.” Selvityksen luotettavuutta voi hieman epäillä, sillä Kunnaksen mukaan halkojen myyntihinta oli vuonna 1917 keskimäärin 16,70 markkaa pinokuutiolta ja vastaava kantohinta 6,30 markkaa, eli 38 %.

Metsänhoitaja E. Wartiovaaran kehittämä kylvökuokkauutus esiteltiin MA:ssa. Siinä oli perinteiseen kuokkaan asennettu siemensäiliö, ja työkalun väitettiin jouduttavan ”suuresti” kylvötyötä. Keksinnölle ei tainnut kuitenkaan olla paljon käyttöä, sillä metsänhoitotöitä tehtiin

vuoden aikana niukalti yksityismetsissä, Metsänhoitoyhdistys Tapion tilastojen mukaan vain nimeksi.

Muutenkaan varsinaisesta metsänhoidosta ei voinut juuri puhua yksityismetsien yhteydessä. Ei, vaikka jo useiden vuosien ajan oli metsänomistajille jaettu valistusta metsänhoidossa.

Metsänomistajille suunnattu neuvonta oli voimistunut 1800-luvun lopulla, ja tarkasteluvuonna oli toiminnassa mukana peräti neljä eri järjestöä. Valistustyö oli alkanut maanviljelys- ja talousseurojen toimesta, koska näillä oli valmiina koko maan kattava organisaatio ja valmiit kontaktit maatilametsänomistajiin. Vuonna 1917 maanviljelysseuroilla oli palveluksessaan jo kolmatta kymmentä metsäkonsulenttia, eniten Uudenmaan läänissä. Myös osuustoiminnallinen Pellervo-Seura oli tullut vuonna 1906 metsäpuolelle palkkaamalla metsäkonsulentin, myöhemmin useampia.

Metsäpuolella oli hieman epäilty näiden ”peltopuolen” järjestöjen kykyyn palvella metsäasioissa, ja siksi myös vuonna 1877 perustettu Suomen Metsänhoitoyhdistys (SMY) oli lisännyt toimiaan metsänomistajien neuvonnassa. Palkattiin vastaavanlaisia konsulentteja, nyt metsänistuttajattittelillä. Lisäksi julkaistiin metsänomistajille tarkoitettua ”Metsänystävä”-lehteä ja muuta valistusmateriaalia sekä järjestettiin erilaisia metsäpäiviä. Vuonna 1903 oli perustettu ensimmäinen Tapio-niminen metsänomistajain yhdistys, josta eri vaiheiden jälkeen kehkeytyi vuonna 1907 Suomen Metsänhoitoyhdistys Tapio. Kaikki saivat toimintaansa valtionavustusta, maanviljelysseurat eniten.

Lisäksi edellä kerrotut metsänhoitoyhdistykset ja reviirit jakoivat neuvoja puukaupan ohella myös metsien hoitamiseen. Vuonna 1918 myös lääninmetsälautakunnat tulivat vähitellen viidenneksi metsänhoidon valistusorganisaatioksi.

Metsänhoitoyhdistys Tapio täytti tarkasteluvuonna 10 vuotta. Yhdistyksen jäsenmäärä oli 451, ja jäseninä olivat kaikki maanviljelys- ja talousseurat sekä iso joukko maamies- ja maatalousseuroja sekä metsänhoitoyhdistyksiä. Juhlavuosi meni jossain määrin taloudellisissa vaikeuksissa, sillä kaikkien metsäalan seurojen ja yhdistysten valtionavustuksia oli leikattu 10 %:lla. Toki helpotusta toi osaltaan Kansallis-Osake-Pankin myöntämä apuraha. Silti toimintaa oli, jopa laajennettunakin. Keväällä näet perustettiin Tapion ”suojelukseen” Metsänomistajain Metsätoimisto”, jonka tehtäviin kuului yksityismetsätalouden edistäminen sen kaikissa muodoissaan.

Tapio oli ryhtynyt vuodesta 1908 alkaen järjestämään yhdessä maanviljelysseurojen kanssa ”Tapion päiviä”, joissa metsänomistajia valistettiin esitelmin ja retkeilyin. Vuonna 1917 osanotto oli kuitenkin tavallista laimeampaa: kolmessa tilaisuudessa oli vain 110 osanottajaa. Uutena ”tuotteena” Tapio päätti järjestää valtakunnallisen metsänviljelykilpailun, jota varten se ryhtyi

keräämään varoja. Tavoitteena oli saada kasaan 100 000 markkaa ja vuoden aikana päästiinkin sitä lähelle. Yhdistyksen lehdessä, ”Tapiossa”, tosin paheksuttiin suurimpien metsäyhtiöiden nuivaa suhtautumista hankkeeseen: ”Vain harvat katsoivat asiakseen uhrata tässä muodossa varoja niiden metsien hyväksi, jotka ovat niiden liikettä vuosikymmeniä ylläpitäneet ja miljoonien markkojen voittoja tuottaneet.” Tavoitteena oli saada viljellyksi seuraavien 2-3 vuoden aikana ainakin 3 000 hehtaaria, ja niin että kutakin viljeltyä hehtaaria kohden maksettaisiin palkintona 15...40 markkaa. Kilpailua varten Tapio ryhtyi laajentamaan taimitarhaansa 5 hehtaarilla. - Useat maanviljelysseurat puolestaan jatkoivat tarkasteluvuonna metsänhoitokilpailujen järjestämistä.

Eniten yksityismetsien hoitoa tuli edistämään metsälainsäädännön uudistus. Vuonna 1894 asetettu yksityismetsäkomitea oli vuoden 1900 mietinnössään esittänyt mm. metsänhävityksen kieltämisen sisällyttämistä metsälakiin. Yksityismetsiä koskevan metsälain käsittely valtiopäivillä kuitenkin viivästy, ja eduskunta vahvisti uuden metsälain – nyt tosin asetuksen muodossa - vasta marraskuussa 1917. Se toi mukanaan – metsänhävityskiellon ohella - lääninmetsälautakunnat valvomaan yksityismetsien metsänkäyttöä. Myös kaikista myyntihakkuista tuli tehdä ilmoitus ennen hakkuun aloittamista. ”Tapion” vuosikatsauksessa todettiin, että ”kaikkein suurin metsätaloudellinen voitto kuluneena vuonna on epäilemättä kuitenkin se, että laki metsän hävityksen ehkäisemiseksi sai vahvistuksensa ja astui voimaan 1918 alusta”.

Metsäasetus oli hyväksytty eduskunnassa jo vuonna 1912, ja Lauri Ilvessalo totesikin vuoden 1917 katsauksessaan, että ”jos asetus olisi saatettu voimaan kolme vuotta sitten, olisi se varmaan voinut, ellei kokonaan niin ainakin melkoisessa määrässä, ehkäistä sota-ajan halonhakkuut aikaansaamasta sitä ennenkuulumatonta metsän hävitystä, minkä ne nyt tuhansien hehtaarien alalla ehtivät aiheuttaa”. Halkohakkuiden ohella hävitystä aiheuttivat myös Venäjän sotilasviranomaisten toteuttamat laajat linnoitus- ja muut ”sotilaalliset” hakkuut, jotka kohdistuivat suurelta osin yksityismetsiin.

Linnoitushakkuista aiheutuneet vahingot arvioitiin kymmeneen miljooniin markkoihin, eikä niistä maksettu korvauksia. Kävipä niinkin, että osa näistä yksityismetsistä hakatuista puista myytiin huutokaupalla – venäläisten taskuun. ”Tapion” katsauksessa todettiin, että ”nämä [linnoitushakkuiden] jäljet jäävät vuosisataisiksi muistoiksi niiltä ajoilta, jolloin vielä vieras valta maata hallitsi”. Senaatti asetti syksyllä komitean selvittämään korvausasiaa, ja ensimmäiset vahinkojen arvioinnit tehtiin vielä samana syksynä.

Metsänhoitoyhdistys Tapio julkaisi uutta lakia selventävän opastuskirjan, jota suositeltiin kaikille metsänomistajille ja metsänhoitomiehille. - Vuoden 1918 alussa voimaan tullut asetus korvautui 10 vuotta myöhemmin tiukemmalla yksityismetsälaila.

Kuivan kesän seurauksena koettiin ennätysmäärä metsäpaloja. ”Suuri metsäpalo Isojoella. Monen talon metsä palanut. Koko kylä vaarassa.” Näin otsikoi ”Suupohjan Kaiku” elokuun alussa. Vaikka sammutusväkeä oli kuudesta pitäjistä, ehti metsää palaa yli 10 000 hehtaaria ja vahinkojen arvioitiin nousevan kahteen miljoonaan markkaan (2,5 milj. €). Asuinrakennuksia eikä ihmisiä kuitenkaan joutunut tulen saaliiksi. Isojoen palo oli sen kesän suurin, mutta etenkin Pohjanmaan metsissä oli lukuisia muitakin isoja paloja. Toki niitä oli muuallakin, kuten Angelmiemellä, jossa toista viikkoa kestänyt palo tuhosi metsää yli 1 000 hehtaaria.

Tuohon aikaan paloi maatalousseurojen arvion mukaan yksityismetsiä normaalikesänä keskimäärin 4 000 hehtaaria, kruununmetsiä kaksi kertaa enemmän. Neljäsosa yksityismetsien paloista oli tahallisesti sytytettyjä, kruununmetsien paloista hieman vähemmän. Ensimmäistä vuottaan ilmestynyt ”Maaseudun Tulevaisuus” suosittelikin metsäpalovakuutuksen ottamista, mikä oli lehden mukaan uutta Suomessa, mutta kannattavaa. Moni metsänomistaja olikin näin tehnyt, sillä edellisvuonna perustetun Metsänomistajain Keskinäisen Metsäpaloapuyhdistyksen vakuutuskanta oli noussut runsaaseen 200 miljoonaan markkaan.

Edellä jo useampaan kertaan referoitu Tapion metsätalousjulkaisu ”Tapio”, ”Metsälehdessä” edeltäjä, ilmestyi 12 niteenä (342 s.). Lehti oli metsänomistajille tarkoitettu, monipuolinen ja käytännönläheinen. ”Kansa ilman metsää on kuoleva kansa”, oli Ranskan presidentti Poincaré todennut Pariisin metsäkongressin päättäjäispuheessaan vuonna 1913, ja ”Tapio” oli ottanut sen tunnuslauseekseen edistääkseen metsien hoitamista. Metsäntutkimuksen tulokset esiteltiin lehdessä ymmärrettävästi ja kirjoitusten joukossa oli myös ohjeita metsänomistajille, kuten ”Puiden istutuksesta syksyllä” sekä ”Mitä kotitarvepuiden säästämiseksi olisi huomioon otettava”. Lisäksi oli tarjolla puukaupallista tietoa.

Vuoden toisessa numerossa esiteltiin kaksi hyvin hoidettua yksityismetsätalaa Ruovedellä, ja toimitus lisäsi artikkelin perään huomautuksen: ”Kun viime aikoina on paljon puhuttu vain sahayhtiöiden tilojen hyvästä metsänhoidosta, koetamme tähän osastoon vast’ edes hankkia kuvauksia sellaisista yksityisten metsätalouksista, jotka näyttävät perättömiksi väitteen, etteivät yksityiset metsänomistajat voi hoitaa metsiänsä yhtä hyvin kuin yhtiöt.” Yksi uusi ”mallitila” löydettiin Luumäeltä. - Tapiolla oli muutakin julkaisutoimintaa, mm. erilaisia opaskirjasia, missä sarjassa ilmestyi 12. nide ”Ohjeita pienehköjen sahalaitosten pystyttämässä ja hoidossa”.

Vuoden merkkitapahtumiin tulee lukea myös metsänhoitaja Aarne Bomanin tekemä esitys, että Senaattiin perustettaisiin metsätoimituskunta eli -ministeriö. Se ei toteutunut, ei myöhemminkään, joskin maanviljelijä Toivo Ikonen ja professori N.A. Osara, jotka toimivat sotavuosina 1942-44 apulaiskansanhuoltoministereinä ja hoitivat paljon metsäasioita, saivat epävirallisen metsäministeritittelin. Ja vasta 1970-luvulla maamme maatalousministeriö muuttui maa- ja metsätalousministeriöksi. Silti edellinen ministerimme – niin metsänhoitaja kuin onkin koulutukseltaan – oli ”vain” maatalous- ja ympäristöministeri.

Metsäteollisuuden maanhankinta

Metsäteollisuuden maanomistuksesta oli tullut suuri yhteiskunnallinen kysymys 1900-luvun alussa. Varmistaakseen puunsaantinsa osa saha- ja muista metsäyhtiöistä oli ryhtynyt 1860-luvun lopulta alkaen ostaa metsäisiä maatiloja, joilla useimmiten ryhdyttiin harjoittamaan melko voimaperäistä maa- ja metsätaloutta. Monet tiloista saatiin hankituksi varsin halvalla. Tilojen hankinta kiihtyi 1890-luvulta alkaen: ennätysvuonna 1913 tehtiin 707 tilakauppaa, ja kaksi vuotta myöhemmin teollisuuden maaomaisuus ylitti 2 milj. hehtaaria.

Maatalous- ja metsämaan siirtyminen talonpoikaisomistuksesta teollisuudelle aiheutti ankaraa kritiikkiä, ja johti vuonna 1915 säädettyyn asetukseen, millä rajoitettiin teollisuuden oikeutta hankkia lisää maata. Rajoitusta kierrettiin metsäyhtiöiden perustamien apuyhtiöiden ja bulvaanien avulla. Niinpä vuosina 1915-17 metsäteollisuus onnistui lisäämään metsäomaisuuttaan 350 000 hehtaarilla. Se kiihdytti keskustelua, jota käytiin niin eduskunnassa kuin etenkin agrariipiireissä. Mm. Hämeen läänin kunnat pitivät tammikuussa 1917 kokouksen, jossa haettiin keinoja teollisuuden maanhankinnan pysäyttämiseksi. Lain tiukentamisen ohella vaadittiin, että kunnat ryhtyisivät hankkimaan etuosto-oikeudella kiinteistöjä, joista teollisuus oli kiinnostunut.

Eduskunnassa puolestaan käsiteltiin aloitteita maanhankinnan rajoittamiseksi sekä vaadittiin Senaatilta toimenpiteitä. Tämä toimituttikin selvityksen vuoden 1915 jälkeen tehdyistä suurista kiinteistökaupoista. Esillä oli myös progressiivisen verotuksen kohdentaminen maaomaisuuteen. Sanomalehdissä oli kosolti kirjoituksia asiasta ja sitä koskevista oikeudenkäynneistä. ”Savolainen” otsikoi huhtikuussa oikeudenkäyntiselostuksensa ”Räikeitä paljastuksia”. Siinä käsiteltiin Gutzeit-yhtiön ja sen apuyhtiön Osakeyhtiö Metsäpellon tekemiä kiinteistökauppoja. Lehti päätti kirjoituksensa: ”Tässä asiassa tapahtuneiden paljastusten jälkeen erimielisyydet sanotun yhtiön oikeasta luonteesta toivottavasti haihtuvat.”

Myös Tuomarniemen metsänvartijakoulun johtaja Arvid Borg arvosteli ankarasti teollisuuden maanhankintaa pitäen sitä ”suurena kansallisena onnettomuutena”. Hän päätti MA:ssa julkaistun kirjoituksensa näin: ”Vaikka puunjalostusteollisuus onkin maallemme tavattoman tärkeä, niin muodostaa ylivoimaiseksi paisunut puunjalostustrusti m.m. juuri laajojen omien metsiensä avulla sangen vakavan vaaran Suomen metsien tuotantokyvylle, pyrkien muodostumaan m.m. miltei suoranaisiksi esteeksi metsien paremmalle hoidolle.”

Näin siitäkin huolimatta, että Yksityismetsänhoitajayhdistyksen (myöh. Teollisuuden Metsänhoitajat) asettama tohtori Aug. Renvallin johtama komitea oli samana vuonna valmistuneessa selvityksessään todennut, että ”yhtiöiden metsätalous on yksityisten metsätalouteen verrattuna melkoista edistyneempää”. Selvityksen tuloksia pyrittiin kiistämään, ja mm. Gabriel Kallio kirjoitti ”Tapiossa”, että ”olen nähnyt sahayhtiöiden metsiä, joissa ei järkipärisyyttä ole hoito- ja hakkaustoiminnassa”. - Kun myös osassa työväenlehtiä asetuttiin tukemaan teollisuuden näkemyksiä maanhankinta-asiassa, se sai maalaisliiton ”Ilkan” otsikoimaan ”Sosialistit ja suurkapitalistit yhteen hiileen puhaltamassa”.

Vuonna 1924 vahvistettu ”Lex Pulkkinen” pakotti metsäyhtiöt luopumaan niistä tiluksista, joita olivat laittomasti hankkineet.

Valtion metsähallinto

Toisen sortokauden aikana alkanut maamme venäläistynyt virkamiehistö ”puhdistettiin” tarkasteluvuoden vallankumousten ja maamme itsenäistymisen seurauksena. P.W. Hannikaisen johtama Metsänhoitohallitus (Metsähallitus) oli kuitenkin pystynyt torjumaan venäläistämispaineen, eikä joutunut näiden puhdistustoimien alaiseksi. Vuonna 1917 Metsähallituksen hallinnassa oli valtionmetsiä 12,4 milj. hehtaaria, josta vain vajaa puolet oli kasvullista metsämaata; valtionmetsät oli jaettu 87 hoitoalueeseen.

Puuta myytiin valtion- eli kruununmetsistä 2,7 milj. m³. Tästä yli puolet oli polttopuuta (halvoja ja sysipuita), joita keskusvirasto toimitti niin valtion laitoksille kuin pienemmässä määrin myös yksityisille kuluttajille. Viime mainittua varten oli edellisvuonna perustettu uusi yksikkö, Metsähallituksen halkovarasto. Metsähallituksella oli myös halkolaitokset Uimaharjussa ja Salmin Uuksussa.

”Sahahirsiä” myytiin vajaa 1 milj. m³ ja niiden keskihinta nousi edellisvuodesta yli kolmanneksella. Niinpä myös sahapuista saadut myyntitulot (10,8 milj. mk) olivat neljänneksen

edellisvuotta suuremmat. Ennen sotaa vuonna 1914 tuloja oli kertynyt liki 13 milj. markkaa, mutta inflaatio huomioon otettuna ne olivat neljä kertaa vuoden 1917 tuloja suuremmat. Sahateollisuuden lama näkyi perinteisissä valtionmetsien tukkihuutokaupoissa, joissa kysyntä jäi normaalivuosia selvästi vähäisemmäksi ja tarjotut hinnat alemmiksi. Tarjolla olleesta 1,5 milj. tukkirungosta myytiin ainoastaan 0,4 miljoonaa. Jyväskylän ja Sortavalan huutokauppoihin eivät eräät isot yhtiöt (mm. Gutzeit ja Halla) edes osallistuneet. Tampereella tarjotut hinnat jäivät pahimmillaan vain puoleen edellisvuoden hinnoista.

Senaatti asetti syksyllä komitean, jonka tehtävänä oli valtionmetsien hoidon ja käytön järjestäminen ”uudenaikaisia metsänhoidollisia näkökohtia silmällä pitäen”. Komitean myöhempi puheenjohtaja A.K. Cajander pääsi toteuttamaan komitean esityksiä seuraavana vuonna tultuaan nimitetyksi Metsähallituksen pääjohtajaksi.

Tarkasteluvuonna perustettiin Suomeen myös uusi keskusvirasto, Asutushallitus, jonka toimet tulisivat koskemaan suuressa määrin kruununmetsiä. Virastoon perustettiin metsänhoitajan johtama metsäasiain osasto. Asutushallituksen perustaminen ei ollut Metsähallituksen ja sen uuden tirehtöörin mieleen, kuten Helander kuvailee: ”Metsähallitus suuntasi arvostelunsa ennen kaikkea sen sitä nöyryyttävän askelen ottamiseen, jota silloin suunniteltiin ja joka vähän myöhemmin myös toteutettiin ja joka todellisuudessa riisti siltä miltei kaiken vaikutusvallan niin tärkeässä kysymyksessä kuin sen hoitoon uskottujen maiden käyttämisessä.”

Metsähallituksen henkilöstön palkkauskysymys oli vuoden mittaan esillä useaan otteeseen. Metsänhoitajien palkkoihin oli myönnetty vain runsaan 10 %:n kalliinajanlisä, kun samaan aikaan elinkustannukset olivat kohonneet kaksin-kolminkertaisiksi. Pudasjärven aluemetsänhoitaja A.W. Bergh kirjoitti asiasta MA:ssa todeten palkkojen jälkeenjääneisyyden etenkin teollisuuden metsänhoitajiin verrattuna ja päätti vuodatuksensa: ”Ne valopuolet, joita muka valtion metsänhoitajien maalaiselämässä kuvitellaan olevan, ovat niin pienet, ettei niistä kannata puhuakaan.” Aluemetsänhoitajat kirjelmöivät asiasta myös suoraan Senaatille, kuten olivat tehneet jo vuonna 1913 – ilman tulosta. Tilanne johti osaltaan siihen, että joukko metsänhoitajia ja metsätyönjohtajia siirtyi yksityispuolelle.

Metsähallitus tuki metsänhoitajiensa näkemyksiä ja totesi Senaatille menneessä kirjelmässään, että metsänhoitomiehet kärsivät todellista puutetta. Palkasta ei jäänyt mitään matkakustannuksiin, jolloin matkat ja samalla hakkuut jäivät tekemättä. Oli uhkaamassa työnseisaus. Esitetyt palkankorotukset merkitsisivät vain miljoonan markan kustannusta, kun yksin halkohankintoihin oli myönnetty 34 milj. markkaa. Metsähallituksen vetoamus tuotti myös tulosta: Senaatti hyväksyi

lokakuussa Metsähallituksen henkilökunnalle uudet palkat, jotka nousivat Onni Lönnrothin mukaan ”jotenkuten tyydyttävälle tasolle” tai Lauri Ilvessalon sanoin ”tekevät mahdolliseksi pysyä valtion palveluksessa velkaa tekemättä”. Aluemetsänhoitajan palkaksi tuli 7 600 markkaa (9 500 €) vuodessa ja metsätyönjohtajalle puolet siitä. Ylitirehtöörin palkka nousi 18 000 markkaan. Voimakas inflaatio jätti nämäkin palkat pian pahasti jälkeen hintakehityksestä.

Metsähallituksen metsänhoitajat olivat muutenkin vilkkaan keskustelun kohteena. Ei vähiten siksi, että tärkeimmässä foorumissa, MA:ssa, heidän kirjoituksensa olivat hallitsevina. Keskusteltiin mm. heidän virka- asemansa järjestämisestä ja virkojen valintaperusteista. Ilmo Lassila puolestaan esitti, että viraston aluemetsänhoitajille tuli antaa tilaisuus kehittää ammattitaitoaan ja seurata aikaansa. Tämä koski erityisesti Pohjois-Suomea, ja edellytti opintomatkoja muuanne Suomeen tai jopa Ruotsiin.

Joulukuussa Metsähallituksen viran- ja toimenhaltijat pitivät kokouksen, jossa päätettiin perustaa Metsänhoitovirkamiesyhdistys. Vaihtoehtona oli ollut, että metsänhoitajat muodostaisivat oman osaston Suomen Metsänhoitoyhdistyksessä Yksityismetsänhoitajien tapaan. Yhdistyksen tarkoituksena oli valvoa jäsentensä taloudellisia ja yhteiskunnallisia etuja sekä edistää yhteishenkeä. Jäseniksi hyväksyttiin kaikki virastossa palvelevat, joskin metsänhoitajat tulivat muodostamaan kuitenkin enemmistön. Yhdistys liittyi Virkamiesyhdistysten Keskusliittoon ja oli toiminnassa vuoteen 1936.

Vuoden ”tapahtumiin” kuului myös Lapissa paljastunut metsänvarkaus. Lähes 5 000 tukkipuuta oli kaadettu luvatta kruununmetsistä ja myyty lukuisille sahaliikkeille. Varaskoplan johtajaksi paljastui muuan Metsähallituksen metsänvartija.

Tutkimus, koulutus ja valistus

Metsätieteille vuosi oli suotuisa. Helsingin yliopistoon 11 vuotta aiemmin Evolta siirtynyt metsänhoitajien opetus monipuolistui, kun perustettiin metsäpolitiikan professori, alkuun yksityisen lahjoituksen turvin. Tosin virka saatiin pysyvästi täytetyksi vasta vuonna 1925. Lisäksi Senaatti päätti toukokuussa Metsätieteellisen koelaitoksen perustamisesta. Hanke oli lähtöisin Suomen Metsänhoitoyhdistyksestä ja Metsähallituksesta ja se perustui A.K. Cajanderin ja häntä seuranneen komitean vuonna 1913 tekemiin ehdotuksiin. Venäläisenemmistöinen Senaatti ei kuitenkaan ollut tätäkään hanketta hyväksynyt.

Nyt Metsähallitus sai tehtäväkseen tehdä tarkemman esityksen uudesta laitoksesta. Se valmistui lokakuussa, ja sen mukaan Helsinkiin – Metsähallituksen valvonnan alaisuuteen – perustetaan Metsätieteellinen koelaitos, johon aluksi tulee kolme professorin virkaa. Laitoksen budjetti (menosääntö) vahvistettiin 83 800 markaksi (100 000 €). Laitos (sittemmin Metsäntutkimuslaitos) aloitti heinäkuun 1918 alussa, ja jatkoi toimintaansa vuoteen 2015. Laitoksen ensimmäiseksi johtajaksi nimitettiin sen metsänhoidon professori – aluksi virkaatekevänä – Olli Heikinheimo. – ”Tapion” katsauksessa todettiin, että ”Tulkoon tämä laitos Suomen metsätalouden edistäjäksi ja uusien urien aukaisijaksi maallemme tällä tärkeällä talouden alalla”.

Vuonna 1909 perustettu Suomen Metsätieteellinen Seura julkaisi kolme nidettä tieteellistä ”Acta Forestalia Fennicaa” numeroilla 6-8 (numero 6 tosin painettiin vasta vuonna 1919), joista numero 7 sisälsi A.K. Cajanderin laatiman laajan katsauksen seuran toiminnasta vuosina 1909-17. Kahdessa muussa oli kolme tutkimusta kummassakin, niistä kolme saksankielisiä ja yksi Etelä-Saksan metsätyyppejä käsittelevä; saksa oli myös suomeksi julkaistujen tutkimusten referaattikieli. Tutkimukset käsittelivät mäntymetsien kasvua ja uudistumista, myrskytuhoja Suomessa sekä metsänhävityksen ja polton vaikutusta metsämaahan. Mitään kovin raflaavaa ei tutkimuksissa voi sanoa olleen, mutta niiden tekijöissä oli tulevia huippututkijoita, Olli Heikinheimon ohella Yrjö ja Lauri Ilvessalo, joista viime mainittu totesi MA:n vuosikatsauksessaan, että ”täytyy ihmetellä, mitenkä tämän nuoren seuran keskuudessa on voitu saada aikaan niin paljon metsätieteellisen tutkimuksen alalla, vaikka seuran toimintaa yhtämittäisesti on raskaasti painanut käyttövarojen niukkuus”. Viime mainittu ongelma helpottui jonkin verran tarkasteluvuonna Kansallis-Osake-Pankin ja Kajaani-yhtiön lahjoitusten myötä.

Suomen Metsänhoitoyhdistys täytti 40 vuotta, mitä juhlittiin Hämeenlinnassa pidetyssä vuosikokouksessa kesäkuussa; sen yhteydessä tehtiin retkeily Evolle. Lisäksi yhdistys järjesti vuoden aikana kaksi muuta kokousta. Kokouksissa käsiteltiin keskustelukysymyksiä mm. seuraavat: ”Kuinka olisi puuntaimien kysyntä ja tarjonta parhaiten järjestettävissä?”, ”Olisiko syytä perustaa metsähallitukseen osasto yksityismetsätaloutta varten?” sekä ”Mitenkä voitaisiin valtion metsätalous saada voimaperäisemmäksi?” Viime mainittua kysymystä oli valmistellut yhdistyksen asettama komitea (Bernh. Ericsson, N.J. Juselius ja A.Benj. Helander), joka laajassa raportissaan esitti lukuisia keinoja viraston toiminnan kehittämiseksi. - Maaliskuun kokouksessa oli myös tohtori J.T. Hauhon esitelmä Suomen metsänhoitolaitoksen (Metsähallitus) perustamisen vaiheista. Hänen mielestään L.G. von Haartmanin sekä tämän seuraajan F. Langenskiöldin ansiot asiassa oli arvioitu C.W. Gyldéniin verrattuna liian vähäisiksi.

SMY:n aikakausjulkaisu, ”Metsätaloudellinen Aikakauskirja” ilmestyi 12:nä vihkona, joissa oli yhteensä 526 sivua. Vihkot sisälsivät laajan kirjon metsäalan uutisia, tutkimuslauseita, puheenvuoroja, kirjareferaatteja, kokousselostuksia ja paljon muuta. Yhdessä vihkossa julkaistiin seuran 40-vuotishistoriikki, ja yksi vihkoista oli omistettu seuran perustajalle, professori A.G. Blomqvistille. Se sisälsi 17 kirjoitusta, nämäkin kirjoiltaan hyvin erilaisia, kuten A.K. Cajanderin ”Katsaus Suomen metsätyyppeihin”, J.W. Minnin ”Metsänhoitohallituksen rahaliikkeen uudelleen järjestäminen” sekä T.J.B:n (Blomqvist) ”Från revierförvaltarnas arbetsområde” (myös suomeksi). MA:sta julkaistiin myös – viimeistä vuotta – käytännön metsämiehille tarkoitettu MA:n suppeampi laitos viitenä vihkona (314 s.). – Lisäksi yhdistys julkaisi kaksi metsätaloutta käsittelevää tutkimusta, toinen niistä oli A.K. Cajanderin ”Metsänhoidon perusteiden” toinen puulajioppia käsitellyt osa, jota ”Tapiossa” luonnehdittiin parhaimmaksi, ”mitä maailman kirjallisuudessa on tällä alalla kirjoitettu”.

Vuonna 1917 alkoi ilmestyä myös uusi metsäalan aikakauslehti, vuonna 1914 perustetun Finska Pappersingeniörers föreningin (Suomen Paperi-insinöörien yhdistys) ”Finsk Papperstidning – Suomen Paperilehti”, joka nimensä mukaisesti oli kaksikielinen ammattijulkaisu. Sen ensimmäisessä numerossa todettiin lehden käsittelevän ensi sijassa paperiteollisuuden teknisiä ja kaupallisia asioita, ”dock kommer plats att beredas äfven för tekniska och ekonomiska uppsatser af allmänt industriellt intresse samt för dylika, behandlande sociala frågor sammanhängande med industrin”. Lehden keskeistä antia oli myös kuukausittainen markkinakatsaus. Lehdessä oli alusta pitäen – toisin kuin suomenkielisissä metsälehdissä - sivukaupalla ilmoituksia, mikä takasi lehdelle vakaan taloudellisen perustan.

Lehdessä käsiteltiin jossain määrin myös metsäasioita, kuten maaliskuun numerossa Puutavarayhtiö Kymmene Ab & Kump:n Adolf Burgman kirjoitti hiomapuiden hinnasta. Kuukautta myöhemmin julkaistiin Tukholman Skogshögskolanin professori Gustaf Lindbergin Paperi-insinöörien vuosikokouksessa pitämä esitelmä ”Om massaved och dess behandling”. Siinä käsiteltiin paperipuiden hinnoittelua, hankintaa sekä laatua, jonka kohdalla esitettiin vaatimukseksi mm. ”että puutavara toimitetaan tehtaalle niin kuivana kuin mahdollista tai sellaisessa kunnossa, että se voidaan tehtaalla kuivata mahdollisimman lyhyessä ajassa”. Luonnollisesti paperipuiden tuli olla myös hyvin kuorittuja, mikä vähensi merkittävästi uittohukkaa ja mistä oli muitakin merkittäviä kustannusetuja.

Myös paperitekniikasta ilmestyi oppikirja, Onni Suursalmen 128-sivuinen omakustanne ”Paperikoneesta ja sillä työskentelystä”. Käytännönläheistä käsikirjaa luonnehdittiin em. lehdessä

mm. näin: ”Sellaista kirjaa ei paperiteollisuudessa ole vielä kirjoitettu missään maassa”, ja siitä katsottiin olevan suurta apua ”harjoittelijoille ja vasta-alkaville”.

Metsänhoitajien koulutus oli siirretty vuonna 1908 Evolta Helsingin yliopistoon, ja vuonna 1917 Suomessa oli vajaat 400 metsänhoitajaa. Ylivoimaisesti eniten, yli 200 oli Metsähallituksen palveluksessa. Teollisuus työllisti noin 60 metsänhoitajaa 28:ssa eri yhtiössä, eniten Ahlström-, Gutzeit- ja Kymi-yhtiöissä.

Vuonna 1917 Suomessa oli viisi metsänvartijakoulua (vuodesta 1922 metsäkoulua), joista valmistui vuosittain 60-70 metsänvartijaa eli metsätyönjohtajaa. Sinä vuonna kaikki Tuomarniemen koulusta valmistuneet metsänvartijat menivät teollisuuden palvelukseen – palkan takia. Loppuvuonna Senaatti myönsi varat 30 uuden oppilaspaikkaan metsänvartijakouluissa. Sitä vastoin esillä ollut hanke, valtion metsä- ja sahateollisuuskoulun perustamiseksi Tampereelle raukesi. Myös Pori ja Kotka olivat olleet kiinnostuneita saamaan koulun kaupunkiinsa. – Yksityinen Viipurin Sahateollisuuskoulu perustettiin vuonna 1921; sieltä valmistui myös metsätyönjohtajia.

Vielä vuonna 1917 oli koulun käyneiden metsänvartijoiden osuus melko vähäinen.

Metsähallituksen lähes 900:sta metsänvartijasta heitä oli hieman yli 100. Eniten koulunkäyneitä oli teollisuuden palveluksessa, alun kolmatta sataa metsänvartijaa; Gutzeit- ja Kymi-yhtiöissä oli eniten, kummassakin nelisenkymmentä. Yksityismetsänhoitajayhdistyksen W.G. Thomé esitti tarkasteluvuonna teollisuuden oman metsänvartijakoulun perustamista, mutta sitä ei metsäteollisuuden johto pitänyt tarpeellisena.

Myös kunnilla ja kaupungeilla oli palveluksessaan metsänvartijoita, joille laadittiin vuonna 1917 oma ohjesääntö, jossa lueteltiin myös metsätyönjohtajan ”ammattivelvollisuudet”. Niissä mainittiin mm., että ”työnjohtaja on velvollinen uutterasti liikkumaan toiminta-alueellansa ja tekemään tarkkoja muistiinpanoja kaikista metsätaloutta koskevista asioista, kuten hakkauksista, nuorennoksista, metsänviljelyksistä, kelottumisesta sekä luonnonvoimien, tuhohyönteisten ja -sienien metsälle tuottamista vahingoista”.

Koulunkäyneillä metsänvartijoilla oli kaksi ”ammattijärjestöä”, vuonna 1906 perustettu Suomen Metsänhoitoammattimiesyhdistys sekä tarkasteluvuonna perustettu Finlands Svenska Skogsmanna Fackförbund. Ensin mainittu julkaisi vuodesta 1909 alkaen ”Metsämies”-lehteä, jossa käytiin keskustelua mm. aiheesta ”Ovatko metsäkoulun käyneistä henkilöistä jonkun määrätyn koulun käyneet toisia etevämmät”. Ainakin ”E.J.L.”:n mielestä keskustelu oli turhaa: ”Sanottakoon suoraan: mies ei ole toimintatarmoinen siksi, että hän on käynyt sen tai tuon metsäkoulun ja yhtävähän on

syitä pitää häntä tämän asian vuoksi velttona. Minkä koulun käyneissä tahansa saattaa löytyä toimintaan innostuneita sekä vähemmän innokkaita miehiä ja eiköhän osuttane oikeaan oletettaessa, että kussakin joukossa on kutakin lajia suhteellisesti yhtä paljon.” – Samainen lehti julisti järjestöhenkisesti sivuillaan: ”Metsämies, joka ei levitä ja kannata ”Metsämiestä”, vihaa omia etujaan.”

Myös metsätyöntekijöiden koulutus oli lähellä alkamista, kun samainen Thomé esitti myös metsätyöläisammattikoulun perustamista Ahlström-yhtiön Salahmin ruukin yhteyteen. Sekään ei saanut vastakaikua, ja metsätyöläisten koulutus alkoi vasta vuonna 1962. Toki välillä järjestettiin metsätyökursseja työttömille sekä otettiin käyttöön työkaluneuvojat. Siltä osin metsätyöväen asema parani, että vuonna 1917 voimaan tullut asetus tapaturmavakuutuksista koski myös metsä- ja uittotöitä.

Työtaistelut ja työväenliike

Lyhentynyt työaika sekä työtaistelut olivat osa teollisuuden arkea tarkasteluvuonna.

Metsäteollisuudessa otettiin ensimmäisten joukossa käyttöön kahdeksan tunnin työaika. Kymi-yhtiö, joka oli soveltanut sitä vuosina 1907-08 (Walkiakoski-yhtiö vuosina 1908-09) ja oli ottanut sen uudestaan käyttöön hiomoillaan keväällä 1916, laajensi vuotta myöhemmin sen koskemaan koko työväkeään. Vapunaattona 1917 toimitusjohtaja Björkenheim ja luottamusmiehet allekirjoittivat sopimuksen 8 tunnin työaikaan siirtymisestä kaikissa työtehtävissä ”siihen saakka kunnes Suomen Eduskunta saa asiasta lain”. Tämä merkitsi jatkuvassa vuorotyössä kolmatta työvuoroa.

Useat muut yhtiöt seurasivat esimerkkiä. Pienen Verlan puuhiomon työväki sai huhtikuun lopulla Werla Träsliperi & Pappfabrikin isännöitsijä Hj. Andersinilta seuraavan kirjelmän:

”Werlan tehtaan työväestölle

Täten ilmoitamme, että olemme päättäneet siirtyä 8 tuntiseen työpäivä järjestelmään, niin vuoro kuin päivätyössä nykyisiä työpalkkoja kuitenkin vähentämättä 2 päivästä Toukokuuta t.v. ja suorittaa muutos koko laajuudessa 15 päivään Toukokuuta t.v.

Samalla ilmoitamme, että ylityöstä maksetaan kahdelta ensimmäiseltä tunnilta 50% koroitus ja siitä seuraavista tunneista sekä pyhäpäivinä suoritetusta työstä 100% koroitusta.”

Pekka Matikainen kuvailee uuden työajan tulon Äänekosken paperitehtaalte näin: ”Vaikka vuosi 1917 alkoikin hiljaiselon merkeissä, niin muodostui tästä vuodesta kuitenkin Suomen

työväenliikkeen sekä koko Suomen kansan ehkä merkityksellisin, sillä niin kuin muistetaan, kukistui maaliskuussa Venäjän keisarivalta. Ja se olikin sellainen tapaus, joka sai liikkeelle koko Suomen työläiset, maatyöläisetkin. - - Venäjällä tapahtunut vallankeikkaus vaikutti Äänekoskenkin paperiammattiosaston toimihenkilöihin niin, että nyt ei menty enää lakki kourassa ja polvet vapisten sekä nöyrästi pyytäen, vaan nyt voitiin mennä jo vaatien herrojen eteen. - - 8-tunnin työpäivä tulikin sitten niin ajankohtaiseksi, että vaadittiin sen käytäntöön ottoa. Ja eihän siinä isännistöllä ollut muuta kuin luvata ottaa 8-tunnin työaika niin pian kuin saavat väkeä tarpeeksi.” Paperitehtaalla siirryttiin kolmivuorotyöhön 1. toukokuuta, mikä luonnollisesti lisäsi työvoiman tarvetta, ei kuitenkaan puolella, koska osa työväestä oli päivätyössä.

Osalla tehtaista työajan lyhentämiseen päästiin vain lakolla tai lakonuhalla. Serlachiuksen Mäntän tehtailla käytiin viikon lakko, johon osallistui yli 700 työntekijää. Kajaanissa riitti uhkailu, mutta työsopimuksia koskeva työläisten vaade ratkesi vasta sekatyöväen kuuden päivän lakolla toukokuun alussa. Työtaistelu järkytti Kajaani-yhtiön toimitusjohtajaa Paavo Paloheimoa, joka totesi kirjeessään mm.: ”Hermostani on tämä koskenut ja usein olen alkanut epäillä sopivaisuuttani tällaisen liikkeen johtamisessa, kun työväki ei tahtonut asettua ymmärtäväiselle kannalle.”

Eikä lakkoilu loppunut Kajaanissa tähän. Yhtiön 21 metallimiestä ryhtyi lakkoon kesäkuun alussa. Kuusi päivää kestänyt lakko toi lakkolaisille kuten myös sellutehtaan työntekijöille 20...40 prosentin palkankorotukset. Lakonuhkaa käytettiin myös loma-asiaassa, josta yhtiön historiikissa kerrotaan näin: ”Työntekijät olivat esittäneet kaikille vähintään vuoden sellutehtaalla olleille kahden viikon lomaa. Aivan sellaisenaan esitys ei mennyt läpi, mutta yhtiön ensimmäisistä vuosilomista johtokunta kuitenkin teki myönteisen päätöksen. Toimitusjohtajan 4 viikon loman lisäksi sellutehtaan vuorotyössä yhtä mittaa vuoden olleet saivat 4 päivän, kaksi vuotta olleet viikon ja viisi vuotta olleet 2 viikon palkallisen loman.”

Kaiken tämän jälkeen jouduttiin tuotantoa supistamaan. ”Kajaanin Lehti” uutisoi 8. elokuuta: ”Työt seisomaan toistaiseksi tulevat täällä Kajaanin Puutawara o.y:n selluloosatehtaalla. Työväestö jota seisaus koskee tekee luvultaan noin 200 ja on se irtisanottu 14 p:än kuluttua lukien t.k. 8 p:stä. Syynä töiden seisauttamiseen ilmoitetaan olewan tuotteiden myyntimahdottomuus ja waraston täyteläisyys. Mikäli mahdollista koettaa yhtiö järjestää työläisille työtä muilla yhtiön työ-aloilla.” Tehdas päästiin käynnistämään uudestaan marraskuussa, jolloin taas saha pysäytettiin.

Oli lukuisia muitakin työtaisteluita, jotka koskivat työajan ohella ennen kaikkea palkkoja sekä työehtosopimuksia. Enson tehtailla oli kaksi kuukautta kestänyt työsulku, joka koski 700 työntekijää ja jonka sovittelua haittasi Antti Kujalan mukaan ”liittojen ja osastojen moninaisuus”.

Taas Kaukaan sellutehtaalla yli kuukauden mittainen lakko. Se sai alkunsa lotjamiesten lakosta, joka johti siihen, että työt sellutehtaassa jouduttiin vähitellen lopettamaan varastojen täyttymisen vuoksi. (Sellu toimitettiin lotjilla Saimaan kanavan kautta laivattavaksi Uuraaseen.) Työntekijät kokivat tehtaan sulkemisen työsuluksi ja julistivat lakon. Vaikka lotjamiesten lakko päättyi, tehtaan työntekijät jatkoivat omaansa vaatien uutta työehtosopimusta ja palkkojen korottamista. Kuukauden kuluttua päästiin neuvottelemaan ja pian myös sopimukseen, jonka ratkaisu oli työntajan ilmoituksen mukaan seuraava:

”Sovittiin seuraavista työehdoista: päivätyöläisen työaika on 47 t. viikossa; ylityöltä suoritetaan 50 ja 100 % korotus; vuorotyöntekijäin työaika on 48 t. viikossa; vuoroja on kolme; vuorotyöntekijöillekin suoritetaan ylityöltä 50 ja 100 % korotus; työnjohtajien tulee kohdella hyvin työntekijöitä ja työnantaja sitoutuu mikäli mahdollista ottamaan työhön takaisin kaikki entiset työntekijät, jonka ohella työntekijät sitoutuvat tarkoin noudattamaan työnjohtajien ohjeita ja moitteettomasti käyttäytymään työpaikalla. Kaikki palkat pysyivät muuttumattomina jääden siis sellaisiksi kuin ne ennen lakkoa olivat.” – Paikallinen ”Kansan Ääni” julkaisi sopimuksen kokonaan, mutta ei millään lailla kommentoinut itse lakkoa ja sen lopputulosta.

Myös Raf. Haarlan tehtaalla Tampereella oli pitkä, kuusi viikkoa kestänyt lakko, joka ”Aamulehden” mukaan koski ”hyväksytyyn työehtosopimuksen allekirjoitusmuotoa”. Se tarkoitti sitä, että työntekijöiden puolesta sopimusta ei allekirjoittanut tehtaan työväen edustajat, vaan Suomen Paperiteollisuus Työväen Liitto. ”Kansan Lehti”, joka julkaisi sopimuksen ja selosti työtaistelua muutenkin, päätti kirjoituksensa: ”Herra Haarla näytteli koko lakon ajan mitä suurinta yksipäisyyttä, tahtoi esiintyä jonkinlaisena ”viimeisenä mohikaanina” ja wallan suotta. Emme sano tätä moittiaksemme hra Haarlaa, sillä meistä moinen asiaton härkämäisyys on tuntunut pikemmin sääliittävältä.” Kujalan mielestä Haarla osoittautui muutenkin poikkeuksellisen hankalaksi sopimuskumppaniksi, mikä johtui ainakin osaksi siitä, että häntä oli puukotettu ”erään paikallisen kunnallispoliittisen levottomuuden yhteydessä, mikä viimeistään teki hänestä työväenliikkeen vannoutuneen vihollisen”.

Yleensä työtaistelut olivat kuitenkin lyhytaikaisia, esimerkiksi Ryötön puuhiomolla lakko kesti viikon. ”Vaatimuksena oli palkkaesitys. Neuvottelujen avulla saatiin palkat kohoamaan melkein kaikille. Ainostaan parille kolmelle jäi palkka ennalleen”, kerrottiin ”Paperityöläisessä”. Lehdessä oli selostus 20:stä vuoden alkupuoliskolla käydystä työtaistelusta, ja yhteenvedossa todettiin järjestyksen olleen lakkojen aikana mallikelpoista ja yksimielisyyden lujaa: ”Järkähtämättömällä luokkataistelullaan on paperiteollisuustyöläisjoukot pakottaneet vastahakoisen ja

vanhoillisuudessaan kitisevän paperiteollisuustyönantajaliiton antamaan hieman perään ja tunnustamaan ainakin liitto-osastot oikeutetuiksi ja valtuutetuiksi työväen edustajistoksi.”

Siitä huolimatta, että puolet sahoista seisoivat ja käynnissä olleetkin olivat enimmäkseen vajaakäynnillä, myös sahoilla koettiin viljalti työtaisteluita. Yksi niistä tapahtui Haukiputaalla touko-kesäkuussa. Kyse oli työajasta ja palkasta. Työntekijät vaativat työajan lyhentämistä 10 tunnista yhdeksään sekä tuntipalkan korottamista 40 pennistä 75 penniin. Kun lakko oli kestänyt hieman yli kuukauden, työnantaja suostui palkkavaatimukseen, mutta työaika jäi vielä tuolloin entiseksi. Myös Yläneen Heinijoen lakkoiltiin. ”Sosialisti” kirjoitti toukokuun alussa seuraavasti: ”T.K. 4 p:nä vaativat eräät Heinijoen sahan työläiset 8-tunnin työpäivän käytäntöönottamista sahan töissä. Tähän vaatimukseen isäntä antoi jyrkän kieltävän vaatimuksen. Wastauksen kuultuaan sahan työläiset kahta lukuunottamatta ryhtyivät lakkoon. Työnantaja on ryhtynyt wärwäämään rikkureita, jonka johdosta kielletään työläisiä muilta paikkakunnilta tänne saapumasta ennen kuin riita on sowittu.” Lehdissä ei mainita mitään lakon päättymisestä. Saattoi olla niinkin, että saha pantiin seisomaan.

Oli sahoilla muunkinlaisia riitoja, kuten ”Työ” kertoi huhtikuussa Viipurista: ”Wekrotniemen sahan osaston kokouksessa t.k. 12 p:nä päätettiin waatia n.s. walttari Turusen poistamista tehtaalta. Walittiin lähetystö asiasta keskustelemaan isännöitsijän kanssa. Seuraavana iltana kävi lähetystö liiton toimitsijan kanssa asiasta neuwottelemassa isännistön luona, jossa ei asiasta päästy yksimielisyyteen. Uudessa kokouksessa pyysi Turunen työläisiltä anteeksi käytöstään, luwaten ottaa takaisin työhön ne, jotka hän on poistanut sekä käyttää työssä järjestynyttä työwäkeä sikäli kun sitä riittää.”

Muutama lakko oli tietävästi myös metsätöissä, mutta ne olivat vain pienimuotoisia ja paikallisia. Eiväthän metsätyöntekijät olleet järjestäytyneitä, sen jälkeen kun vuosisadan alun tukkirenkait ja tukkityöläisten liitot olivat lopahtaneet omaan mahdottomuuteensa. Aktiiveimmat metsätyöläiset liittyivät muiden alojen ammattiliittoihin, kuten vuonna 1917 perustettuun Suomen Maatyöväen Liittoon, mutta heitä ei ollut monia. Metsätyöväen järjestäytyminen alkoi kunnolla vasta sotien jälkeen.

Saha- ja paperiteollisuudessa työväen järjestäytyminen oli helpompaa ja siksi myös yleisempää. Sahatyöläiset olivat järjestäytyneet omaksi liitokseen vuonna 1907. Liiton jäsenmäärä vaihteli suuresti, osin sahateollisuuden suhdanteiden mukaan, ja joukossa oli myös joitakin metsätyöläisiä. Sahatavaraviennin huippuvuonna 1913 jäsenmäärä nousi 5 000:een, jolla se oli SAJ:n suurin liitto. Silti järjestäytymisaste jäi alle 20 %:iin alan työvoimasta. Vallankumouksen ja lakkojen

"hurmoksessa" jäsenmäärä pompahti vuonna 1917 yli 16 000:een; edellisvuonna jäseniä oli ollut vajaat 4 000. Risto Reunan mukaan tämä aiheutui siitä, "kun järjestäytyminen keväällä 1917 äkkiä koettiin sosiaalisesti yhdenvertaisuutta auttavaksi velvollisuudeksi ja liittyminen ammattiosastoihin tuli huutoon". Näin siitäkkin huolimatta, että sahoista vain puolet oli käynnissä ja niissä oli työväkeä kesällä vain 8-9 000! Itsenäisyyden alkuvuosina liiton jäsenmäärä palautui entiselleen eli vajaaseen 5 000:een. – Myös Puutyöntekijöiden liiton jäsenmäärä enemmän kuin kaksinkertaistui nousten yli 9 000:een.

Paperiliiton jäsenmäärä nelinkertaistui ja oli 8 500. Se tarkoitti, että kaksi kolmasosaa paperityöläisistä oli liiton jäseniä. Silti muuan nimimerkki ihmetteli "Paperityöläisessä" erityisesti naisten heikkoa järjestäytymisintoa Tampereella. "Minä ihmettelen esim. niitä puuhiomon aviottomia naisia. Niitä ei näy kokouksissa. Pitäisihän heidän edes viitsiä kokouksissa käydä, kun eivät vielä naimisissakaan ole; niidenhän sanotaan paremmin joutavan."

Uittotöissä oli työtaisteluja tarkasteluvuonna kosolti, kuten edellä on kerrottu. Uittotyön kausiluontoisuus teki niistä myös tehokkaita.

Marraskuun suurlakko

SAJ:n ja sosiaalidemokraattisen puolueen muodostama Työväen vallankumouksellinen keskusneuvosto päätti marraskuun 13.-14. päivien välisenä yönä – ei yksimielisenä - yleislakosta, jolla tähdättiin työväen vaatimusten toteuttamiseen joukkovoimalla. Viikon kestänyt suurlakko hiljensi tehtaat, pysäytti liikenteen, vaiensi sanomalehdet ja vaikutti muutenkin kansalaisten elämään.

Metsäteollisuudessa vaikutukset vaihtelivat, esimerkiksi näin Simpeleen paperitehtaalla, jossa lakko alkoi 15:n päivän illalla. Kolme päivää myöhemmin lakkolaiset ilmoittivat isännöitsijälle, että saman päivän iltana myös höyrykattilan lämmitys lopetettaisiin. Koska lämmityksen lopettaminen olisi merkinnyt mm. vesijohtojen jäätymistä, toimihenkilöt ryhtyivät kattilanhoitajiksi. "Mästarna och kontoristerna skötte sedan pannans eldning under hela strejktiden utan att på något sätt störas av de strejkande", Ingwald Sourander kirjoittaa.

Lakon aikana monella sahalla ja tehtaalla tapahtui laittomuuksia, joista useimmat liittyivät aseiden takavarikointiin. Yksi lievimpiä oli "Tornion Lehden" kertomus Alatornion sahalta: "Sahan konttorirakennuksen tarkastuksen yhteydessä uhattiin prouningilla sahan inspektorin tytärtä neiti Lindsteniä." Vastaavanlainen "tarkastus" tehtiin myös Simpeleellä, jonne saapui 20. marraskuuta

Parikkalasta noin 30 miehen aseistautunut joukko tarkoituksenaan ”fullborda revolutionen”. Miehitettyään rautatieaseman ja puhelinkeskuksen miehet tulivat tehtaalle, katkaisivat puhelinjohdon sekä aseilla uhaten takavarikoivat kaikki tehtaalla sekä toimihenkilöiden asunnoissa olleet aseet ja ammuksset. ”Efter det arbetarna hade fått vapnen, blev det åter lugnt på bruket.” Sen sijaan Parikkalan kirkonkylässä käytiin pari aseellista yhteenottoa punakaartilaisten ja suojeluskuntalaisten välillä: ruumiita ei tullut mutta haavoittuneita kuitenkin. Kapinajoukon johtajana toimi muuan puutarhatyöntekijä, joka oli samana keväänä palkattu lähinnä opastamaan työväkeä puutarhavihjelyksissä elintarviketuotannon lisäämiseksi.

Aseitten takavarikoiteja ja väkivaltaa koettiin monilla muillakin tehtailla. Myös Varkaudessa Ahlströmin tehtailla, joista tapahtumista Hannu Soikkanen toteaa ”Varkauden historiassa”:
”Marraskuun suurlakko muodosti poikkeuksellisen ja vallankumouksellisen tilanteen. Punakaarti piti valtaa käsissään. Jo tällöin kävi selville, ettei punakaartin johto hallinnut joukkojaan.”
Serlachiuksen Mäntän tehtaalla lakko kesti viikon. P.H. Norrmén kuvasi sen aikaisia tapahtumia:
”Kolme päivää lakon puhkeamisen jälkeen tunkeutui venäläisiä sotamiehiä ja vierasta roskaväkeä, jotka olivat tulleet Vilppulasta sekä muutamia harvoja yhtiön omia työmiehiä tehtaanvirkamiesten asuntoihin vaatien kaikkien aseitten luovuttamista. Väistyen väkivallan tieltä antoivat ne, joilla sattumalta oli aseita, ne pois. Mutta tehtaan johto kieltäytyi panemasta tehtaita käyntiin, ennen kuin anastetut aseet oli palautettu, eikä ruvennut ottamaan töihin kotietsintöihin osaa ottaneita työmiehiä.” Kun toimitusjohtaja Gösta Serlachius piti kiinni näistä kahdesta vaatimuksesta, punakaartilaiset vangitsivat hänet. Muutaman päivän jälkeen Serlachius siirrettiin kotiaarestiin, mutta hänen onnistui paeta Helsinkiin. Valtaosa aseista palautettiin, jonka jälkeen tehtaat laitettiin käyntiin 4. joulukuuta. Sitä ei Norrmén eikä Kujalakaan kerro, pääsivätkö kotietsintään osallistuneet töihin. Jos pääsivät, saattoi käydä niin kuin Verlan puuhiomolla, jossa tehtaan johdolta aseita takavarikoineet ”muistettiin” kuusi kuukautta myöhemmin.

Näiden lakonaikaisten tapahtumien ”jälkihoitoa” varten kokoontui Paperi- ja Puumassateollisuuden Työnantajaliiton hallitus 22. marraskuuta. Ensimmäisenä kohtana pitkällä asialistalla oli ”Fråga om åtgärder i anledning af våldsdåd, såsom husundersökningar, misshandel å person eller häktningar, som af strejkande arbetare företagits gentemot brukschefer eller brukstjänstemän, samt om återlämnande af sådana personer beröfvade vapen.” Keskustelu oli kiivasta, mutta lopulta päädyttiin enemmistön kannattamaan sovittelu- tai pikemminkin armahdusratkaisuun, jolla taattiin tehtaiden käynnistyminen.

Paperiliiton kanssa tehdyssä sopimuksessa sovittiin töiden käynnistämisestä mahdollisimman pian kaikilla tehtailla ja siten, ettei minkäänlaisia syrjintä- tai kostotoimia sallittaisi työläisiä kohtaan.

Lakon aikana tehtaan virkamiehiltä takavarikoidut elintarvikkeet tuli palauttaa ja samaten aseet, kuten sopimuksen ensimmäisessä, melko poikkeuksellisessa kohdassa todettiin:

"Työväenjärjestyskaartin poisottamat aseet ja ampumatarpeet luovutetaan kunkin yhtiön virkailijoille takaisin, samoin yhtiöitten palveluksessa olevien järjestysmiesten käyttämät aseet ja ampumavarat, mitkä aseet yhtä vähän nyt kuin koskaan ennen ovat olleet tarkoitettut käytettäväksi työväkeä vastaan." - Tämä sopimuskohta jäi kuitenkin osittain pelkäksi toiveeksi, kuten sopimuksen loppuponsikin: "Tapahtuneita väkivaltaisuuksia ei allekirjoittaneiden järjestöjen puolelta hyväksytä, eivätkä sellaiset vastaisuudessa saa uusiintua."

Pettua ja jäkälää

Useimmissa sotaa käyvissä Euroopan maissa alettiin kokea ruuan puutetta jo vuoden 1917 aikana. Näin oli myös Venäjällä ja Suomessa. "Koska useissa paikoin maamme on nälänhätä alkanut uhata ainakin osaa väestöstä, on senaatti päättänyt jakaa kruununmakasiineissa olewan syömäviljan maamme hädänalaisten kuntain kesken", kirjoitettiin maamme sanomalehdissä toukokuun alussa. Hätä oli todellinen, ja tilanne paheni vuoden loppua kohden, ja mm. "Tornion Lehti" otsikoi joulukuun 7:ntenä – itsenäisyysuutisen vieressä: "Wenäläinen sotawäki jouduttamassa Suomen nälänhätää. Anastaa ja syö wähiä wiljavarastoja."

Metsäteollisuus pyrki eri tavoin helpottamaan työväestönsä ruokahuoltoa. Maatalouskiinteistöjä omistavat yhtiöt toimittivat tehtaittensa työväelle elintarvikkeita tiloiltaan. Isojen yhtiöiden ohella näin menetteli mm. H.G. Paloheimo Riihimäellä. Yhtiöiden toiminta sai osakseen niin arvostelua, vaikka sille oli yleensä elintarvikelautakuntien luvat, kuin myös kiitosta. "Kansan Äänen" mielestä oli väärin, että vain Kaukaan tehtaan työväki sai elintarvikkeita, kun taas "Keski-Suomi" kirjoitti toukokuussa: "Äänekosken Tehdas Oy on wiime talwen ja kewään kuluessa pitänyt kiitettävää huolta työläisistään ruokatarpeita heille hankkimalla. Woista, lihasta, jauhoista ja perunoista otetaan sitä paitsi maksu alle ostohintojen."

Yhtiöt pyrkivät helpottamaan ruokapulaa hankkimalla elintarvikkeita ympäri Suomea, kuten Rauma Woodin kertomuksessa todettiin; "Yhtiö hankki työväelle ruokavaroja ja hevosille heiniä sekä kakkuja." Victor Hoving puolestaan kuvailee Kymi-yhtiölle vuonna 1915 siirtyneen Juantehtaan historiikissa: "Kun elintarviketilanne alkoi tehtaan väestölle käydä huolestuttavaksi, Björkenheim antoi ostaa viljaa, perunoita, voita ja muuta, mikä sitten jaettiin seudun osuuskaupan välityksellä säännöstelyhinnoilla. Hintojen erotuksen suoritti yhtiö." Gösta Björkenheim oli Kymi-yhtiön toimitusjohtaja, jonka punaiset murhasivat Kuusankoskella maaliskuussa 1918. - Kaukas-yhtiön

tappio elintarvikekaupasta oli runsaat 5 000 markkaa päivässä, sillä hankintahinnat nousivat noin kolmanneksen rajahintoja korkeammiksi.

Läskelän paperitehtaalla alkoi elintarviketilanne muodostua syksyllä kriittiseksi. Yhtiö sai luvan perustaa tehtaalle oman elintarvikelautakunnan ja lähetti edustajansa Venäjälle viljaa ostamaan. Tämän onnistuikin saada viljaa siinä määrin, että vuodenvaihteessa laskettiin viljaa olevan varastossa siinä määrin, että siitä laskettiin riittävän toukokuulle saakka 200 gramman päiväannoksilla. Sekään ei ollut paljon, sillä säännöstelyn mukainen annos oli 160 grammaa, kun normaalioloissa laskettiin päivätarpeeksi 600 grammaa.

Paperiteollisuuden työnantajaliitto asetti marraskuussa komitean selvittämään elinkustannus- ja palkkakysymyksiä sekä selvitti jäsenyrittystensä toimia elintarvikeasiassa. Sen mukaan useimmat jäsenetehtaista olivat hankkineet ylimääräisiä elintarvikkeita työväelleen joko suoraan itse tai yhteistyössä paikallisen elintarvikelautakunnan kanssa. Esimerkiksi Pankakosken tehdas oli hankkinut suoraan lihaa, läskiä, perunoita, suolasilakkaa, voita, juustoa sekä petroolia. Lisäksi yhtiön omat lehmät olivat tuottaneet ”5701 ltr oskummad mjölk per månad”. Yhtiön palveluksessa oli tuolloin 264 työntekijää ja näillä 535 perheenjäsentä. Inkeröisten tehdas puolestaan oli tehnyt valtaosan hankinnoista elintarvikelautakunnan kautta, koska yhtiön edustaja oli sekä pitäjän että tehtaan elintarvikelautakunnan puheenjohtaja.

Ruuan puute paheni ja jatkui vuosina 1918 ja 1919. Metsän merkitys myös ravintolähteenä korostui näinä vuosina, koska tilanne muodostui paikoin todella nälänhädäksi. Siksi jouduttiin käyttämään myös korvaavia ruokatarpeita. Utajärven kunta, monen muun tavoin, pyysi kesäkuussa 1917 Metsähallitukselta lupaa saada kiskoa pettua valtionmetsistä nälänhädän torjumiseksi, mikä myös myönnettiin. Keiteleelle puolestaan perustettiin petäjälautakunta, jonka tehtäviin kuului mm. valvoa ”ettei petäjälajit viedä ulkopuolelle Keiteleen kuntaa”.

Myös jäkälää käytettiin ravintona. Lehdet olivat täynnä neuvoja ja ”reseptejä” jäkälän käytöstä ihmis- ja eläinravintona, ja monen kunnan elintarvikelautakunnat patistivat kuntalaisia jäkälän keruuseen. Järjestettiin myös jäkäläkursseja, kuten Kerimäellä lokakuussa: ”Jäkäläkurssit olivat t.k. 14 p. Kulennoisissa ja oli yleisöä päivällisillä jotenkin runsaasti ja hywinpä näkyi jäkäläleipä maistuneenkin”, kirjoitti ”Itä-Savo”. Metsähallitus antoi monin paikoin luvan jäkälänkeruuseen valtionmetsistä.

Eikä jäkälän käyttö jäänyt vain syrjäseutujen kiusaksi. Maaseutulehdissä oli helsinkiläisten ostajien ilmoituksia ”Rajaton määrä kuivia Peuranjäkäliä ostetaan”, ja ”MA:ssa” kerrottiin joulukuussa: ”Helsingin ja Viipurin elintarvikelautakunnille on lähetetty Kellosta ja Kempeleestä ½ miljoonaa kiloa jäkäliä. Vielä lähetetään ½ miljoonaa kiloa.” (Myös Ruotsi joutui turvautumaan

elintarvikkeiden säännöstelyyn vuodesta 1917 alkaen ja sielläkin kerättiin jäkälää samaan tarkoitukseen.) Myös selluloosasta oli onnistuttu valmistamaan ei ainoastaan eläimille vaan myös ihmisille kelvollista ravintoainetta; eläinten rehuna sitä myös käytettiin. Tiesipä ”Tapio”, että tupakallekin oli löydetty korvaava raaka-aine – sitä saatiin katajan kuoresta.

Luontaistalouden merkitys korostui muutenkin. Siksi ruokapulan helpottamiseksi metsästys ja kalastus sallittiin kaikille vapaasti valtionmailla ja -vesillä. Saalismääristä ei ole tietoa, mutta eduskunnassa tehdyn arvion mukaan Suomessa vuotuisen riistasaaliin arvo oli noin 3 milj. markkaa. Petoeläimiä puolestaan tapettiin vuonna 1917 SVT:n mukaan seuraavasti: 14 karhua, 13 sutta, 18 ilvestä, 1 135 kettua, 65 ahmaa, 68 saukkoa, 45 näättä, 1 509 kärppää sekä 39 047 petolintua, joista viimeksimainituista maksettiin tapporahaa noin 20 000 markkaa.

Vuotta 1918 kohden

Vuoden loppu suurlakon jälkeen oli vaikeaa aikaa. ”Tilanne Venäjällä, varsinkin sikäläiset liikenneolot ja bolshevististen tullitoimitsijain rettelöimiset ovat noin kuukauden ajan tehneet miltei mahdottomaksi paperinviennin Suomesta Venäjälle. Sen lisäksi ovat Pietarin pankit suljetut, joten paperitehtaitten tavaraintilaajat eivät saa varoja niittenkään paperilastien tilittämiseen, jotka vaikeuksista huolimatta kuitenkin onnistuisivat Pietariin pääsemään”, kirjoitti ”Uusi Päivä” 29. joulukuuta. Suomen Paperiyhdistys ei ollutkaan lähettänyt kuukauteen paperia Venäjälle, ja useimmat paperitehtaista olivat rajoittaneet tuotantoaan tai pysäyttäneet sen kokonaan. Työväelle oli kuitenkin järjestetty väliaikaistöitä.

Oli muitakin vaikeuksia. Ahvenainen kuvailee tilannetta Kymi-yhtiössä näin: ”Joulukuun 17. päivänä pidetyssä hallintoneuvoston kokouksessa [toimitusjohtaja] Björkenheim ilmoitti, että metsätyöt olivat keskeytymässä äärimmilleen vietyjen palkkavaatimusten sekä ajomiesten puutteen takia. Venäjän sekavien olojen johdosta olivat sieltä tulevat maksut lakkautuneet ja kaikki Venäjän markkinoille tarkoitetut paperitoimitukset oli täytynyt keskeyttää. Jotta olisi saatu jälleen hengähdysaikaa, tehtaille määrättiin täydellinen joululoma joulukuun 22. päivästä tammikuun 2. päivään saakka. Kaikki tuotanto lopetettiin täksi ajaksi. Lomautusajalta maksettiin työntekijöille täysi palkka.”

Elintarvikepuolan ohella työttömyys säilyi pahenevana ongelmana. Siksi vaadittiin hätäaputoiden lisäämistä. Näihin kuuluivat myös metsätyöt, joiden osalta vaatimukset kohdistuivat paljolti Metsähallitukseen. Joukko sosiaalidemokraattisia kansanedustajia Oskari Tokoin johdolla esitti tammikuun 1918 alussa eduskunnalle työttömyystöiden välitöntä käynnistämistä 3 milj. markan

määrärahalta. Perusteluissa todettiin mm., että ”sahateollisuus on niin ikään suurimman osan työläisiään jättänyt joutilaaksi ja on tässä teollisuudessa erittäin huomattava, että useilla sahoilla, varsinkin Pohjolassa, on työväki jätetty työttömäksi, vaikka sahoilla on kyllä nostettu suuret määrät tukkeja talvisahausta varten”. Edustajat epäilivät, että työnantajat ”enemmän tai vähemmän keinotekoisesti” pyrkisivät näin lisäämään työttömyyttä. Sitä ei mainittu, että kevään uittolakot olivat aikaansaaneet sen, ettei kaikilla sahoilla riittänyt tukkeja talvisahaukseen.

Oli metsätöitä tarjollakin, näin erityisesti pienemmillä työnantajilla. ”Rajaton määrä halonhakkaajia saa ansiokasta työtä Pieksämäen-Jyväskylän rataosalla”, ilmoitettiin ”Keski-Suomen” vuoden viimeisessä numerossa. Myös hevostmiehille oli runsaasti työtä tarjolla, ja ”elintarpeita hankitaan mahdollisuuden mukaan”. Myös Kuortaneelle kaivattiin ”rajaton määrä” hevostmiehiä sekä Vuojoen kartanolle ”halonajajia ja -hakkaajia”. Useampi kunta tarjosi halonhakkuuta metsissään, ja työväkeä houkuteltiin korotetuilla palkoilla.

Muutenkin uskottiin metsäpuolella uuden vuoden tuovan parempia aikoja. Sanomalehdissä oli viljalti metsätilojen myynti- ja ostoilmoituksia. Myös tukkeja ja halkoja haluttiin ostaa. ”Sahatukkeja sekä leveranssikaupalla että muuten ostamme”, ilmoitti Huittisten Mylly- ja Saha-Osakeyhtiö vuoden lopulla lännessä ja Suomalaisen Puuliikkeen Kiviniemen saha vastaavasti idässä.

Myös Lauri Ilvessalo päätti kulunutta vuotta koskevan katsauksensa toiveikkaana: ”Jos metsäntuotteiden vienti ensi keväänä pääsee alkamaan, kuten yleisesti odotetaan, niin avautuu maallemme mahdollisuus saada tämän viennin kautta runsaalla mitalla hyvitystä sota-ajan raskaista taloudellisista menetyksistä.” Ehtona kuitenkin oli, että ”maassa vallitsee järjestys ja rauha”. Sitä jouduttiin kuitenkin odottamaan ainakin puoli vuotta ja sinä aikana elettiin katkerin aika maamme historiassa. Se jatkui vuoden 1918 loppuun ”saksalaisen Suomen” aikana.

Lähteitä

Ahvenainen Jorma. Paperitehtaista suuryhtiöksi. 1972.

Ahvenainen Jorma. Suomen sahateollisuuden historia. 1984.

Ahvenainen Jorma. Eno-Gutzeit Oy 1872-1992 I. 1992.

Ala-Kapee Pirjo, Valkonen Marjaana. Yhdessä elämä turvalliseksi. 1982.

Apunen Osmo. Rajamaasta tasavallaksi. Teoksessa ”Suomen historia” osa 6. 1987.

Autio Matti, Nordberg Toivo. Vuosisata paperiteollisuutta I. 1985.

Helander A.Benj. Metsänkätöoppi. 1919.

Helander A.Benj. Suomen metsätalouden historia. 1949.

Hentilä Marjaliisa, Hentilä Seppo. Saksalainen Suomi 1918.2016.

Hoving Victor. Juantehdas 1746-1946. 1946.

Kovero Martti. Suomen vientiteollisuus. 1926.

Kuisma Markku. Metsäteollisuuden maa. 2006.

Kujala Antti. Paperiliiton historia. 2006.

Kunnas Heikki J. Metsätaloustuotanto Suomessa 1860-1965. 1973.

Kylävaara Keijo. Vuosi seitsemäntoista. Reportaasi. 1967.

Luntinen Pentti. Itsenäistymisen vuodet 1917-1920. 1. osa. 1992.

Nikula Oscar. Rosenlew-Koncernen 1853-1953. 1953.

Norrmén P.H. Toiminimi Ahlström 1896-1927. 1927.

Norrmén P.H. Mäntän tehdas 1869-1928. 1928.

Paaskoski Jyrki. Viipuriin ja maailmalle. 2002.

Paaskoski Jyrki. Vastuu ja velvoitus. 2006.

Reuna Risto. Puutyöläisten historia I. 1984.

Soikkanen Hannu. Varkauden historia. 1963.

Sourander Ingwald. Simpele Pappersbruk 1896-1920. Kangaskoski Pappersbruk 1907-1926. 1951.

Talvi Veikko. Pohjois-Kymenlaakson teollistuminen. 1979.

Yrjänä Jouni. Paloheimo. 2007.

EP 14.6.2017